

The System of Securing the Economy of the Country under Conditions of Economic Sanctions in the viewpoint of Ayatollah Khamenei, a Claim to the Realization of Two Principles of Economic Independence and Islamic Dignity

Alireza Tajehband*

Mostafa Samiee Nasab**

Abstract

For decades, various parts of the country economy have been get involved to all-embracing and growing sanctions in the economic war of the domination system. In this regard, paying attention to the thought of the Supreme Leader in determining the solutions to the sanctions, taking into account the strategic position of the supreme leader, and his comprehensive view of the issues can provide a better insight into the concerned people in this field. Collecting the required data in a documentary and library way; using the thematic analysis as one of the methods of qualitative analysis of the texts, the current study aims to explain the proposed interactive approach in the face of sanctions. Based on negative friendship principle in the Islamic fundamental principles in international interactions, introducing two principles of economic independence and Islamic dignity as the focal points of the Islamic society in dealing with enemies, solutions to combat with sanctions, according to viewpoint of the Supreme Leader have been expressed. At the end, there were three broad themes surrounding the subject of sanctions under the heading of "goals", "coping strategies" and "coping effects". The broad themes of the strategies were divided into two categories: cultural and executive. Then, executive strategies were explained in two areas: domestic and international.

Keywords: Securing, Economic Sanction, Ayatollah Khamenei, Thematic Analysis

JEL Classification: F50, F51, N35, Z12

Article Type: Research Article.

Citation: Tajehband, Alireza & Samiee Nasab, Mostafa (2021). The System of Securing the Economy of the Country under Conditions of Economic Sanctions in the viewpoint of Ayatollah Khamenei, a Claim to the Realization of Two Principles of Economic Independence and Islamic Dignity, 4(2), 581-623.

* Ph.D student at Islamic Economic, Department of Political Economic, Islamic Studies and Economics Faculty, Imam sadeq (as) Univrsity, Tehran, Iran, (Corresponding Author: alireza.tajehband@gmail.com)

** Assistant Professor of Political Economic, Department of Political Economic, Islamic Studies and Economics Faculty, Imam sadeq (as) Univrsity, Tehran, Iran.



منظومه مصون سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم اقتصادی در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای^{مدظله} در راستای تحقق دو اصل استقلال اقتصادی و عزت اسلامی

علیرضا تاجه‌بند*

مصطفی سمیعی‌نسب**

چکیده

چندین دهه است که حوزه‌های مختلف اقتصاد کشور، گرفتار تحریم‌های همه‌جانبه ذیل پدیده جنگ اقتصادی‌اند. در این بین توجه به اندیشه مقام معظم رهبریمدظله در تعیین راهکارهای مقابله با تحریم‌ها به دلیل جایگاه راهبردی و نگاه جامع ایشان می‌تواند دید بهتری به تصمیم‌گیران این حوزه ارائه کند. در این پژوهش ضمن مراجعه به بیانات رهبر معظم انقلاب^{مدظله} و جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز به شیوه کتابخانه‌ای؛ با کاربست روش تحلیل مضمون، به تبیین شیوه تعاملی پیشنهادی ایشان در مواجهه با تحریم‌ها در قالب یک منظومه اندیشه‌ای پرداخته شده است. نتیجه آنکه بنابر اصل اساسی اسلامی و لاء منفی عام و خاص در تعاملات بین‌المللی، ضمن معرفی دو قاعده استقلال اقتصادی و عزت اسلامی به عنوان نقاط کانونی جامعه اسلامی در مقابله با دشمنان، به ارائه راهکارهای مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری^{مدظله} به منظور مقابله با تحریم‌ها در قالب منظومه فکری ایشان در راستای مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم پرداخته شده است. در انتها سه مضمون فراگیر درباره موضوع تحریم با عناوین «اهداف»، «راهکارهای مقابله» و «آثار مقابله» به دست آمد. مضمون فراگیر راهکارها به دو دسته فرهنگی و اجرایی تقسیم و سپس راهکارهای اجرایی نیز در دو ساحت داخلی و بین‌المللی تبیین شدند.

کلیدواژه‌ها: مصون‌سازی، تحریم اقتصادی، محاصره اقتصادی، حضرت آیت الله خامنه‌ای، تحلیل مضمون

نوع مقاله: پژوهشی.

* دانشجوی دکتری اقتصاد اسلامی، گروه اقتصاد سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول). Alireza.Tajehband@gmail.com
** استادیار اقتصاد، گروه اقتصاد سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.



۱. مقدمه

دشمنان نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدا در راستای خصومت با اهداف و آرمان‌های انقلاب و جلوگیری از رشد همه‌جانبه این نظام، اقدامات خصمانه گسترده‌ای در دستور کار خود قرار دادند. هم‌اکنون با گذشت بیش از چهار دهه از انقلاب اسلامی نه تنها شدت آن دشمنی‌ها کاسته نشده، بلکه روزبه‌روز بر میزان و تنوع آنها افزوده شده است. تحریم اقتصادی به یکی از مشخصه‌های اقتصاد ایران مبدل شده به گونه‌ای که کشور به فرموده مقام رهبری با یک «جنگ تمام‌عیار اقتصادی»^۱ روبه‌روست؛ بنابراین برای اقتصاد ایران بسیار ضروری است راهبردهای اقتصادی خود را طوری تنظیم کند که بتواند در کنار حفظ مسیر پیشرفت، کم‌ترین هزینه‌ها و تلفات را بدهد. نکته قابل توجه این است که هزینه‌های این جنگ اقتصادی، صرفاً در زمینه اقتصادی نباید خلاصه شوند، بلکه باید هزینه‌های سیاسی و فرهنگی را نیز به آنها بیفزاییم. کمالینکه شرایط رکود اقتصادی فعلی کشور، انواع مشکلات را در عرصه‌های دیگر اجتماعی و فرهنگی به وجود آورده است.

با توجه به این وضعیت، نیازمندیم با تغییرات گسترده در سطح کلان و خرد مدیریت اقتصادی کشور، به الگویی مقاوم مبتنی بر اصول حکمت، عزت و مصلحت برای مواجهه با این تحریم‌ها دست یابیم. الگوی به‌دست آمده باید بتواند در کنار رعایت این اصول سه‌گانه، نه تنها هیچ مخاطره‌ای از نظر اقتصادی، فرهنگ و سیاسی برای کشور به وجود نیاورد، بلکه با مقاومت خویش، تضمین‌کننده پیشرفت در این عرصه‌ها باشد و تهدیدهای به‌وجود آمده را به فرصت تبدیل کند.

با عنایت به این که سیاست‌گذاری و تبیین خط‌مشی‌های کلان مدیریت کشور به‌دست رهبر معظم انقلاب^{مدظله} است و نیز بررسی روند چند دهه مدیریت ایشان، گویای نگاه ژرف و آینده‌نگر معظم‌له نسبت به اداره کشور است، بنابراین مقاله حاضر

۱. بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ۹۲/۱۲/۲۰ و بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۶/۱/۱.

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۵۸۳

می‌کوشد تا در راستای تحقق کامل دو اصل اساسی استقلال اقتصادی و عزت اسلامی که از آموزه‌های اسلامی در تعاملات بین‌المللی است، با بهره‌گیری از آرا و نظریات معظّم‌له به طراحی اقدامات همه‌جانبه‌بازدارنده (پدافندی) و تهاجمی (آفندی) علیه تهدیدات اقتصادی در شرایط محاصره اقتصادی بپردازد.

البته لازم به ذکر است از آنجا که نگاه تک‌بعدی، محدود و بخشی نسبت به ارائه راهکار برای مقابله با تحریم‌ها نتیجه کامل و بلندمدتی نخواهد داشت بنابراین رویکرد مدنظر پژوهش حاضر در مقوله ارائه راهکار برای برون‌رفت از شرایط تحریمی کشور، نگاه منظومه‌ای و جامع است. به بیان دیگر، در این مقاله با اتکا به نگاه رهبر معظّم انقلاب حفظه‌الله راهکارهایی به‌منظور مقابله با تحریم‌ها ارائه می‌شود که ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و اجتماعی را دربرمی‌گیرد.

برای نیل به هدف فوق، در وهله اول با مراجعه به آموزه‌های اسلامی، نقطه مطلوب و هدف اصلی جامعه اسلامی درخصوص مقابله با دشمنان را در قالب اصولی با عنوان اصل استقلال اقتصادی و عزت اسلامی به‌دست آوردیم. سپس به بیانات سال ۱۳۸۵ به بعد رهبر معظّم انقلاب مراجعه و بیانات مرتبط با موضوع این پژوهش با کلیدواژه‌هایی نظیر تحریم، دشمن و محاصره اقتصادی و ... استخراج و بررسی شد. سپس با دسته‌بندی این بیانات، راهکارها و روش‌های مصون‌سازی فعالانه مقاومتی ازمنظر رهبر معظّم انقلاب حفظه‌الله در بحث مقابله با تهدیدات موجود در حوزه تحریم برای تحقق و حفظ دو اصل مهم استقلال اقتصادی و عزت اسلامی در قالب منظومه اندیشه ایشان در این حوزه اشاره شد.

۲. پیشینه پژوهش

درخصوص روش‌های مقابله با تحریم‌ها مطالب مختلفی به‌صورت مقاله و کتاب نگارش شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهد شد. ملاحسینی پور شکری و ملاحسینی پور شکری (۱۳۹۶)، در مقاله با عنوان «اقتصاد مقاومتی؛ راهکار مقابله با

تحریم استکبار جهانی» با روش توصیفی - کتابخانه‌ای ابتدا جنبه‌های مختلف اقتصاد مقاومتی و سپس تحریم‌های اقتصادی را از جوانب مختلف بررسی کرده‌اند و در بخش پایانی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و تحریم‌های اقتصادی را مورد بررسی قرار داده‌اند. حسین‌پور و محمدی سیاهبومی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از بحران» با اتخاذ روش توصیفی ضمن بیان انواع مصادیق اقتصاد مقاومتی، به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهکار برون‌رفت از تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی اشاره کرده‌اند.

پیغامی و همکاران (۱۳۹۴)، در کتابی با عنوان *تحریم‌های اقتصادی ایران؛ مبانی، ابعاد و راهکارها* با روش توصیفی به تبیین معنا و مفهوم تحریم، تاریخچه، اهداف وضع آن و راهکارهای مقابله می‌پردازند. عزتی، احمدی، انوری و اصغری هرندی (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در مقابله با تحریم‌های اقتصادی» با روش تحلیلی - توصیفی و بررسی داده‌های کیفی و تحلیل آماری خود به روش ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهند بین اجرای مؤثر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و میزان تأثیر تحریم‌ها رابطه معکوس وجود دارد به این مفهوم که در صورت پیاده‌سازی و اجرای مناسب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ضمن بی‌اثر و خنثی شدن آثار تحریم‌ها حتی امکان پیشرفت در شرایط بحران وجود دارد.

سمیعی نسب (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی اقتصادی؛ راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی»، با روش تحلیلی - توصیفی، راه‌حل مقابله با تحریم‌ها را اصلاح وضعیت فعلی دیپلماسی اقتصادی کشور و فعال کردن آن می‌داند و در انتهای مقاله خود به ۱۸ مورد از آثار دیپلماسی فعال اشاره می‌کند. پیغامی (۱۳۹۳)، در کتابی با عنوان «درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی؛ تبیین نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه اقتصادی رهبر معظم انقلاب» به تاریخچه، اهداف و انواع تحریم‌های اعمالی علیه کشور ایران اشاره می‌کند و در ادامه شرط موفقیت یا شکست تحریم‌ها را

بیان می‌دارد و راهکار اصلی مقابله با تحریم‌ها را پیگیری سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌داند. عبدالملکی (۱۳۹۳)، در کتاب خود با عنوان *اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر سیاست‌ها و برنامه عمل* درباره بحث اقتصاد تحریم ابتدا به انواع تحریم‌ها و اهدافی که کشورهای تحریم‌کننده از اعمال تحریم‌ها دارند اشاره می‌کند و سپس در انتها برای خروج کشور از شرایط تحریمی به بیان تجربه کشورهای جهان در مقابله با تحریم‌ها می‌پردازد. طغیانی و درخشان (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تحلیل عوامل تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن» در ابتدا با روشی توصیفی به بازکاوی عوامل مختلف پرداختند و با در نظر گرفتن آرمان‌های ایرانی - اسلامی هشت راهکار عملی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی مبتنی بر کاهش منافع و افزایش هزینه‌های تحریم‌کنندگان و افزایش منافع و کاهش هزینه‌های کشور تحریم‌شونده پیشنهاد کرده‌اند. همچنین در آخر با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی (*Analytical Hierarchy Process*) و دخیل کردن ضریب تأثیر هر یک از عوامل تقلیل‌دهنده و تشدیدکننده تأثیر تحریم‌های اقتصادی، اولویت‌بندی مناسبی از راهکارهای پیشنهادی ارائه کنند.

در گزارش مطالعاتی که توسط «دفتر حسابرسی و نظارت بر دولت آمریکا» ارائه شد، دولت ایران از طریق برخی روش‌ها، به مقابله با تحریم‌های بین‌المللی و تحریم‌های آمریکا اقدام کرده است که از جمله آنها می‌توان به استفاده از سازوکارهای پرداخت جایگزین مانند «تهاتر» و «تغییر شرکای تجاری» اشاره کرد. براساس این گزارش، ایران در فروش نفت به برخی از مشتریان خود تخفیف می‌دهد و پول رایج سایر کشورها (به‌جای دلار آمریکا) را در مقابل صادرات نفتی دریافت می‌کند که این امر می‌تواند به کاهش قدرت ایران در معاملات منجر شود و ناگزیر در مقابل صادرات نفت خود، تنها محصولات تولیدی کشور مورد نظر را دریافت کند؛ برای نمونه، ایران با کشورهایی مانند هند وارد معاملات تهاتری شده و در مقابل صادرات نفت، به‌جای استفاده از شیوه‌های پرداخت مرسوم، اقدام به دریافت غذا، دارو و محصولات تجاری کرده است. گزارش این دفتر براساس اطلاعات تجاری به‌دست آمده از برخی کشورها

می‌افزاید که با وجود کاهش صادرات نفت ایران، صادرات آنها به ایران نسبت به قبل از سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است. مطابق گزارش مطالعاتی انجام شده توسط مرکز تحقیقات کنگره آمریکا در افغانستان، با توجه به بالا بودن حجم کمک‌های مالی بین‌المللی، از «دلار» به‌عنوان پول ملی دوم استفاده می‌شود و به همین دلیل دلالتان ارزش ایرانی به‌منظور حفظ ارزش دارایی‌ها، مبادرت به خرید بخشی از دلارهای موجود در افغانستان از طریق مبادله با پول ملی این کشور می‌کنند و این امر می‌تواند به منزله راهکاری برای تحریم‌شکنی توسط ایران تلقی شود (رهبر و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۱).

همان‌طور که در بالا مشاهده شد، در هرکدام از مقالات فوق به جنبه و یا راهکاری در حیطه‌ای خاص - غالباً در حوزه اقتصاد - درخصوص نحوه مقابله با تحریم‌ها اشاره شده و این راهکارها به‌لحاظ جامعیت - به معنای در نظر گرفتن حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و فرهنگی - از عمق لازم و نیز نگاه منظومه‌ای برخوردار نبوده است؛ از این‌رو مهم‌ترین نوآوری این مقاله را می‌توان ارائه راهبرد یکپارچه و رویکرد منظومه‌ای و کامل در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی برای مقابله با تحریم‌ها با هدف تحقق دو اصل استقلال اقتصادی و عزت اسلامی دانست و البته نوآوری مهم دیگر پژوهش حاضر این است که راهبرد و نگاه منظومه‌ای براساس دیدگاه رهبر معظم انقلاب استخراج شده و در این استخراج کم‌ترین دخل و تصرف در کلمات، مفاهیم و عبارات و جمع‌بندی‌ها اعمال شده صورت گرفته و توجه بیشتر بر ارائه ساختاری منظم از نوع نگاه معظم‌له بر ابعاد موضوع است؛ به‌طوری‌که بتوان آن را مبنای تصمیمات بعدی در این زمینه قرار داد.

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. معنا و مفهوم تحریم

فهم موضوع تحریم، با توجه به گستردگی ابعاد و پیچیدگی آن، نیازمند رویکردی میان‌رشته‌ای است تا از منظر علم سیاست، اقتصاد و حقوق بین‌الملل ابعاد این مسئله مورد

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۵۸۷

بررسی قرار گیرد، تا از تلفیق این رویکردها به فهمی چندجانبه از معنا و مفهوم تحریم‌های اقتصادی در چارچوب ادبیات متعارف تحریم اقتصادی نائل شویم. در ادامه به رویکردهای مختلف در تعریف تحریم می‌پردازیم (پیغامی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۰ و ۴۱).

۳-۱-۱. تحریم به‌عنوان ابزار دستیابی به اهداف سیاسی

در ادبیات اقتصادی رایج تعاریف مختلفی از تحریم‌های اقتصادی ارائه شده است و معمولاً تحریم‌ها را ابزاری اقتصادی برای رسیدن به اهدافی سیاسی تعریف کرده‌اند. به‌عنوان نمونه در تعریف این عبارت این‌طور گفته‌اند: «تحریم اقتصادی جریمه‌هایی اقتصادی هستند که برای تغییر رفتار سیاست داخلی یا خارجی یک دولت یا برای تضعیف اقتدار یا ثبات آن حکومت، مورد استفاده قرار می‌گیرند» (عابدینی، ۱۳۸۶: ۳). هافبائر و همکاران نیز گفته‌اند: «تحریم اقتصادی ابزاری از پیش تعیین شده به‌منظور عقب‌نشینی حکومت مورد هدف یا تهدید وی برای قطع تجارت مرسوم و یا روابط مالی می‌باشد. ... اهداف سیاست خارجی کشور اعمال‌کننده از به‌کار بردن تحریم را این‌گونه تعریف می‌کنیم که در واقع در پی تغییرات صریح و مطلق در رفتار و عملکرد اهداف سیاسی کشور هدف است» (Hufbauer and et. al., 2009, 3).

۳-۱-۲. تحریم به‌عنوان بازتاب روابط خصمانه میان دو بازیگر در عرصه بین‌الملل

در عرصه روابط بین‌الملل تحریم به‌عنوان روابط خصمانه میان بازیگران و کنشگران (دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، مردم‌نهاد، غیردولتی، بازیگران غیرحکومتی، شرکت‌ها و کمپانی‌ها) در محیط کنش که فضای جامعه جهانی بعد از جنگ سرد است تعریف می‌شود (سجادپور، ۱۳۹۱).

۳-۱-۳. تحریم به‌عنوان تهدیدی اقتصادی در امنیت ملی کشور

تهدیدهای امنیت ملی، تهدیدهایی است که اهداف، ارزش‌ها و منافع حیاتی کشور را

به‌گونه‌ای در معرض خطر قرار دهند که بیم آن رود در آن تغییرات اساسی و ماهوی صورت پذیرد (سیف و تولایی، ۱۳۹۰: ۱۱)؛ بنابراین تحریم اقتصادی در این چارچوب، تهدیدی اقتصادی در امنیت ملی کشور هدف محسوب می‌شود که در آن کشور تحریم‌کننده با استفاده از ابرازی سخت (مانند ممانعت از تجارت کالا و یا نقل و انتقالات مالی) سعی در تحقق اهداف نرم در کشور هدف (مانند تغییر رفتار، تنبیه و تغییر نظام و ...) دارد (پیغامی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۰ و ۴۱).

۳-۱-۴. تحریم به‌عنوان یک جنگ اقتصادی

جنگ اقتصادی، استفاده یا تهدید به استفاده از ابزارهای اقتصادی در برابر یک کشور است تا از این طریق، اقتصاد آن کشور تضعیف شود و توان سیاسی و نظامی آن تقلیل یابد. همچنین، جنگ اقتصادی شامل استفاده از ابزارهای اقتصادی به‌منظور واداشتن دشمن به تغییر سیاست‌ها یا رفتار یا تحلیل بردن توانایی وی در برقراری مناسبات عادی با سایر کشورهاست (www.britannica.com).

همچنین می‌توان این‌طور بیان کرد که: «جنگ اقتصادی به استفاده یک کشور یا گروه از تمام ابزارهای سیاسی، اقتصادی، نظامی، علمی و فرهنگی به هدف ایجاد اختلال در نظام اقتصادی یک کشور در کوتاه‌مدت، ایجاد وابستگی نسبی در برخی از بخش‌های اقتصادی در میان‌مدت و نهایتاً ایجاد وابستگی حداکثری در تمام ارکان اقتصادی و نابودی تمام زیرساخت‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و عقیدتی یک کشور در بلندمدت می‌گویند» (تاجه‌بند و حسینی، ۱۳۹۵: ۱۳۳).

۳-۲. اهداف تحریم

در بخش قبل بیان شد تحریم‌ها ابزاری سخت برای تحقق اهداف نرم‌اند. اهداف تحریم‌های اقتصادی را می‌توان هم ازمنظر کشورهای تحریم‌کننده و هم ازمنظر کشورهای تحریم‌شونده بررسی کرد. به بیانی دیگر می‌توان اهداف تحریم‌های اقتصادی

را به دو دسته اهداف تحریم‌های بین‌المللی در ادبیات متعارف این حوزه و نیز اهداف تحریم‌های اقتصادی ناظر به جمهوری اسلامی ایران تقسیم‌بندی کرد. لازم به ذکر است بخش دوم این اهداف نیز از منظر مقام معظم رهبری تبیین خواهد شد.

۳-۲-۱. اهداف کشورهای اعمال‌کننده تحریم‌ها در ادبیات متعارف

نمایش قدرت و اثبات توانمندی کشور تحریم‌کننده، تأمین مقاصد سیاسی داخلی، بازداشتن کشور تحریم شده از سیاست‌های معترضانه خود، مهار نظام کشور هدف، تغییر در رفتار کشور تحریم شده، مجازات و تنبیه، بی‌ثباتی حکومت و یا براندازی نظام کشور هدف و در نهایت مکمل بودن یا مانع عملیات نظامی را می‌توان به‌عنوان اهداف کشورهای اعمال‌کننده تحریم در نظر گرفت (پیغامی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۰-۵۹). ریچارد نفیو (Nephew) طراح اصلی تحریم‌های ایران در دولت اوپاما، هدف از اعمال تحریم‌ها را این‌طور عنوان می‌دارد: «هدف از اعمال تحریم‌ها ایجاد سختی است یا به عبارت بهتر ایجاد درد و ناکامی، به‌نوعی که کشور هدف تحریم‌ها رفتار خود را تغییر دهد» (نفیو، ۱۳۹۷: ۱۱).

۳-۲-۲. اهداف تحریم‌های اعمال شده علیه جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری

اهداف مطرح شده در بخش قبل معمولاً دقیق نیستند و تنها حربه‌ای سیاسی برای هماهنگ کردن سایر کشورها با سیاست‌های تحریمی خود محسوب می‌شوند و اگر هدف اصلی مشخص نشود، نمی‌توان رفتار مناسبی در مقابله با تحریم‌ها داشت. رهبری انقلاب از ابتدای انقلاب تاکنون در موارد متعددی به اهداف واقعی تحریم‌های اعمال شده علیه کشور پرداخته‌اند.

استقلال‌خواهی و آزادی‌طلبی و عزت‌طلبی ملت ایران، وادار کردن ملت ایران به

تسلیم و عقب‌نشینی، تحقیر ملت ایران، جلوگیری از رشد و اقتدار و عزت روزافزون ملت ایران، سست کردن، ناامیدی و جدا کردن مردم از نظام اسلامی، سست کردن و رخنه در اراده و تغییر در محاسبات مسئولان و در نهایت شکست جمهوری اسلامی ایران از جمله اهداف دشمنان از وضع تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران از منظر رهبر معظم انقلاب است (جدول تحلیل مضمون مقاله).

۳-۳. اهداف مقابله با تحریم

در این بخش با تبیین اصول اساسی مقابله با تحریم‌ها، هدف نهایی از مقابله با آنها و مصون‌سازی اقتصاد کشور ارائه می‌شود. برای این مهم لازم است تا به تبیین اصول اساسی برگرفته از آموزه‌های اسلامی در مورد ارتباط مسلمانان با غیرمسلمانان به‌خصوص کفار پرداخته شود.

دین کامل اسلام یک دین اجتماعی است درعین‌حال به ریزترین ابعاد فردی نیز توجه کرده است. مسلمانان در بین خود اصولی دارند که کیفیت روابط آنها با یکدیگر را مشخص می‌کند. این روابط براساس رحمت، برادری، مهربانی، دلسوزی، ایثار، اتحاد و یکپارچگی شکل گرفته است. در مقابل آن، مسلمانان روابطی خواه‌ناخواه با غیرمسلمانان به‌خصوص کفار خواهند داشت (احمدی و صالحی، ۱۳۸۳) که اسلام در این رابطه نیز قواعد مشخصی را وضع کرده است.

قرآن کریم، مسلمانان را از اینکه دوستی و سرپرستی غیرمسلمانان را بپذیرند سخت برحذر داشته است، نه از باب اینکه دوست داشتن انسان‌های دیگر را بد بداند و طرف‌دار بغض مسلم نسبت به غیرمسلم در هر حال و مخالف نیکی با آنها باشد، بلکه اسلام می‌گوید مسلمانان نباید از دشمن غافل شوند. مسلمان همواره باید بداند که عضو جامعه اسلامی است و روابطش با اعضای جامعه غیراسلامی باید به نحوی باشد که لااقل با عضویتش در جامعه اسلامی ناسازگار نباشد.

مفهوم فوق در اسلام تحت عنوان ولاء منفی طرح شده است. ولاء منفی در اسلام

عبارت است از اینکه یک مسلمان در مواجهه با غیرمسلمان بداند با اعضای یک پیکر بیگانه مواجه است به این معنا که نباید ولاء غیرمسلمان را داشته باشد این است که نباید روابط مسلمان با غیرمسلمان در حد روابط مسلمان با مسلمان باشد به این معنا که مسلمان در عمل عضو پیکر غیرمسلمان قرار گیرد و یا به این شکل درآید که عضویتش در پیکر اسلامی به هیچ در نظر گرفته نشود (مطهری، ۱۳۸۷: ۱۷-۲۱).

در ادامه مفهوم فوق به برخی از مهم‌ترین اصول وضع شده از جانب اسلام برای مشخص کردن محدوده روابط با غیرمسلمانان پرداخته می‌شود. این اصول عبارت‌اند از:

- اصل برقراری ارتباط با ملل دیگر براساس صلح،
 - اصل رعایت ادب گفتاری و حسن برخورد در ارتباط با ملل دیگر،
 - اصل وفای به پیمان‌های سیاسی در روابط بین‌الملل،
 - اصل برتری و عزت اسلام در روابط با ملل دیگر (شاهدی، ۱۳۹۲).
- البته بعضی از اصول مانند «شدت عمل با کفار» و «دوست نگرفتن کفار» (احمدی و صالحی، ۱۳۸۳) به‌طور خاص به رابطه میان مسلمانان و کفار اشاره دارند ولی به‌دلیل عمومی نبودن آنها در کنار اصول کلی قرار نمی‌گیرند.
- با توجه به هدف این بخش که تبیین اهداف مقابله با تحریم‌ها می‌باشد، اصل «برتری و عزت اسلام در روابط با ملل دیگر» ارتباط نزدیک‌تری با این بحث دارد. رعایت این اصل در فضای اقتصادی مستلزم دستیابی به استقلال اقتصادی است اما همان‌طور که پیش‌ازین اشاره گردید بحث تحریم‌ها دارای ابعاد و اثرات فرهنگی و سیاسی نیز می‌باشد که در آن عرصه‌ها هم باید به اصل برتری و عزت اسلام توجه کامل صورت گیرد که در ادامه، این اصول تبیین خواهند شد.

۳-۳-۱. اصل استقلال اقتصادی

یکی از اصول بنیادین در روابط میان مسلمانان و غیرمسلمانان، اصل حفظ حاکمیت

سیاسی، اقتصادی و فرهنگی نظام اسلامی است که از آن تعبیر به استقلال نظام اسلامی در تمام زمینه‌ها می‌شود. از دیدگاه اسلام هرگونه رابطه‌ای که موجب گسترش سلطه کافران در جامعه اسلامی بشود حرام است و باید از آن دوری کرد و این اصل مهم از آیه «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (سوره نساء، آیه ۱۴۱) که به قاعده نفی سبیل در میان علما مشهور است برداشت می‌شود.

اسلام با اتکا به این اصل می‌خواهد مانع هرگونه تسلطی در زمینه‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بر مسلمانان شود. در این میان ضرورت عدم وابستگی اقتصادی به بیگانگان - استقلال اقتصادی - اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا در تاریخ ملت‌های بسیاری بودند که به واسطه وابستگی اقتصادی دچار وابستگی‌های سیاسی و فرهنگی هم شدند. طبق این اصل مسلمانان وظیفه دارند که در زمینه فردی و اجتماعی طوری عمل کنند که موجب تسلط کفار بر مملکتشان نشوند و اگر در قضیه‌ای هم زمینه تسلط کفار فراهم شده باشد باید با آن مقابله کنند؛ بنابراین مقابله با مسئله‌ای مثل تحریم‌های اقتصادی در این راستا قابل تحلیل است و تنها راه مقابله و رفع تسلط دشمنان هم استقلال اقتصادی است.

یکی از راه‌های رسیدن به استقلال اقتصادی تلاش برای خودکفایی اقتصادی است. این امر در آیه دیگری از قرآن کریم این‌طور آورده شده است: «و اعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوكم» (سوره انفال، آیه ۶۰). سیاق این آیه نشان می‌دهد که درباره جنگ است و به طبع مهم‌ترین نیرو برای مقابله با دشمن، نیروی نظامی است؛ اما کلمه «من قوه» هر نیرویی را شامل می‌شود و نیروی اقتصادی نیز برای رویارویی با دشمن از اهمیت برخوردار است (فرهادیان، ۱۳۹۰).

رهبر معظم انقلاب نیز در همین راستا هدف مقابله آحاد جامعه با شرایط حصر اقتصادی و تحریم را رسیدن به خودکفایی و استقلال اقتصادی در زمینه‌های گوناگون عنوان می‌دارند و معظم‌له در میان سخنان خود بر این مهم این‌گونه اشاره می‌کنند: «آنها گفتند تحریم‌های هوشمند یا تحریم‌های فلج‌کننده؛ اما می‌بینیم که این تحریم‌ها نه آن‌چنان

هوشمند بود، نه فلج‌کننده بود. خوب، همین تحریم‌ها موجب شد که در بسیاری از چیزهایی که خودکفایی نداشتیم، به خودکفایی برسیم؛ تحرک خوبی را در زمینه‌های علمی به وجود بیاوریم؛ کارهایی بزرگی را در زمینه تولیدات صنعتی و نظامی و غیرنظامی در کشورمان شاهد باشیم؛ و به راه‌های گوناگونی برای اینکه این تحریم را خشتی کنیم، برسیم» (دیدار حضرت آیت الله خامنه‌ای با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۰) و یا در سخنرانی دیگری بیان می‌دارند که: «به ما گفتند شما تحریم‌اید، به شما نمی‌دهیم؛ فهمیدیم خودمان باید درست کنیم. آمدیم داخل فکر کردیم، زحمت کشیدیم، تلاش کردیم، بدون احتیاج به بیگانه این را ساختیم. این، برخورد هوشمندانه است. هم مسئولین کشور، هم آحاد مردم، با تحریم‌های دشمن این‌جور برخورد کردند؛ یعنی دشمن را از بُرنده‌ترین ابزارهایی که در اختیار داشت، محروم کردند. مثل این است که در یک جنگی، شما اسلحه را از دست دشمن بگیرید؛ و گرفتید. این هم یکی دیگر از همت‌های مضاعف» (بیانات رهبر معظم انقلاب در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۰).

۳-۲-۳. اصل عزت اسلامی

اصل بنیادین و مهم دیگر در روابط بین‌الملل نظام اسلامی، اصل حفظ عزت و سیادت اسلامی است. طبق این اصل، اسلام و جامعه مسلمانان عزت و برتری ذاتی نسبت به غیرمسلمانان به‌خصوص کفار دارند. این اصل از حدیث معتبری از پیغمبر اکرم (ص) که با نام حدیث نبوی «علو» معروف است به‌دست می‌آید. ایشان می‌فرمایند: «الاسلام یعلو و لایعلی علیه و الکفار بمنزلة الموتی لایحجون و لایورثون» (شیخ صدوق، ۳۸۱ هـ.ق). طبق این حدیث شریف هرگونه استیلا و اعتلا بر اسلام و مسلمین از سوی کفار نفی شده است. به‌عبارت‌دیگر اسلام هر نوع عمل و رابطه و حکمی را که مستلزم تفوق کفار بر اسلام و مسلمین باشد، نامشروع و مردود می‌داند.

از این‌رو در هر شرایطی هدف نهایی باید اعتلای عزت و برتری اسلام و مسلمانان باشد برای مثال اگر نظام اسلامی در شرایط حصر اقتصادی قرار گرفت، فعالیت‌ها برای

مقابله با آن فشارها و تحریم‌های ظالمانه به هدف تفوق اسلام و برتری دادن مسلمانان بر کفار باشد نه اینکه موجبات ذلت و خواری‌شان را فراهم آورد.

در این راستا رهبر معظم انقلاب در بیانات خود همواره بر این اصل تأکید داشته‌اند و عزت برگرفته از اسلام را مایه عزت جامعه مسلمین در تمام شئون می‌دانستند، بنابراین ایشان در قضیه‌ای مثل تحریم‌های اقتصادی این‌گونه به این مسئله اشاره می‌کنند: «با دلایل متعدد هم می‌شود این را قطعی و مدلل کرد که قصد واقعی استکبار و غرب در مقابل ایران، جلوگیری از رشد و اقتدار ملت ایران است؛ قصد واقعی این است که از عزت روزافزون ملت ایران جلوگیری کنند؛ مسئله هسته‌ای یک بهانه است، بهانه‌های دیگری هم در کنار این هست. مسئله اصلی این است که استعدادهای ملت ایران به تدریج بروز و ظهور پیدا کرده است، دارد در همه ابعاد؛ ابعاد سیاسی، ابعاد علمی، ابعاد گوناگون اجتماعی پیشرفت می‌کند و اقتدار پیدا می‌نماید، اینها از این ناراضی‌اند، از این ناراحت‌اند، جلوی این را می‌خواهند بگیرند؛ تحریم و فشار هم به همین نیت است، تحریم و فشار اقتصادی به‌خاطر همین است که بلکه بتوانند از تلاش‌های رو به گسترش ملت ایران جلوگیری کنند؛ لذا تحریم می‌کنند، فشار می‌آورند، فشار اقتصادی می‌آورند» (دیدار حضرت ایت الله خامنه‌ای با اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳).

۴. روش‌شناسی پژوهش

در این مطالعه به‌منظور کشف منظومه فکری رهبر معظم انقلاب^{مدظله} در رابطه با موضوع مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم اقتصادی از روش «تحلیل مضمون» (*Thematic Analysis*) که یکی از روش‌های بنیادین تحلیل کیفی داده‌های پژوهشی به‌شمار می‌رود، استفاده شده است.

تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (*Braun and Clarke*,

(2006; Boyatzis, 1998) به بیان دیگر «تحلیل مضمون در ساده‌ترین شکل خود یک راهبرد طبقه‌بندی برای داده‌های کیفی است که طی آن پژوهشگر داده‌های خود را مرور، تنظیم، کدگذاری و طبقه‌بندی می‌کند و آنگاه مضمون‌ها را که همان نظام الگویی داده‌ای هستند، شناسایی، پالایش، نام‌گذاری و گزارش می‌کند» (میرزایی، ۱۳۹۵: ۱۲۴۳). تحلیل مضمون به چارچوب نظری - موجود از قبل - وابسته نیست و از آن می‌توان در چارچوب‌های نظری متفاوت و برای امور مختلف استفاده کرد.

تحلیل مضمون با سایر روش‌های تحلیل که به دنبال تشریح الگوهای داده‌های کیفی‌اند - مانند نظریه داده‌بنیاد - فرق دارد. روش تحلیل مضمون به اصول نظریه داده‌بنیاد (که مستلزم تحلیل برای رسیدن به نظریه است) پایبند نیست. به عقیده براون و کلارک در تحلیل مضمون، در صورتی که پژوهشگر نخواهد به نظریه کامل برسد نیازی ندارد به اصول نظریه داده‌بنیاد پایبند باشد. ضمن اینکه در نظریه داده‌بنیاد، تحلیل از منبع داده شروع می‌شود و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد؛ ولی در تحلیل مضمون، همه منابع داده، بررسی و مضامین کل داده‌ها، تحلیل و تفسیر می‌شود (شیخ‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۶ و ۱۵۷).

تحلیل مضمون به روش‌های گوناگونی اجرا و استفاده می‌شود. چهار روش مرسوم در تحلیل مضمون به این شرح‌اند: (شیخ‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۵-۱۷۲).

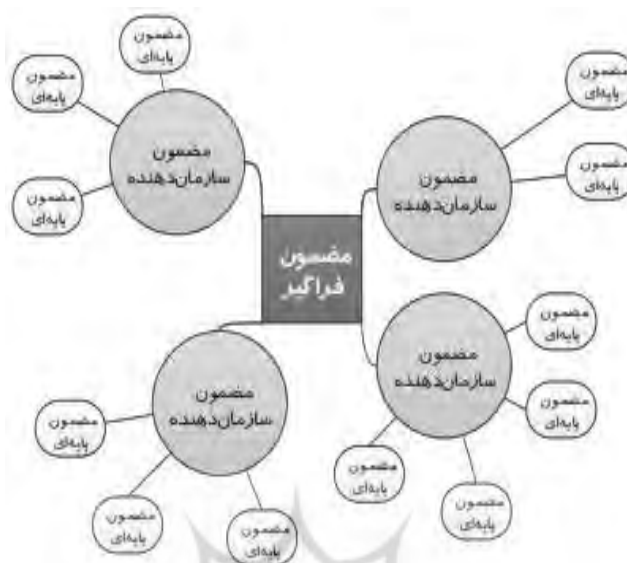
- قالب مضامین (*Thematic Template*),

- ماتریس مضامین (*Thematic Matrix*),

- شبکه مضامین (*Thematic Network*),

- تحلیل مقایسه‌ای (*Comparative Analysis*).

در این نوشتار از روش تحلیل «شبکه مضامین» استرلینینگ - اتراید (*Stirling-Attride*) استفاده شده است. در این روش تلاش می‌شود از متن به مضامین پایه‌ای، مضامین سازمان‌دهنده و درنهایت مضامین فراگیر دست یافت (رک.: درخشه، افتخاری و ردادی، ۱۳۹۴).



Source: (Zarghami Khosravi, Zakerian Amiri, Barzegar, Kazemi 2019: 70).

شکل ۱. ساختار یک شبکه مضمونی

به بیانی دیگر شبکه مضامین براساس روندی مشخص، پایین‌ترین سطح قضایای پدیده را از متن بیرون می‌کشد (مضامین پایه)؛ سپس با دسته‌بندی این مضامین پایه‌ای و تلخیص آنها به اصول مجردتر و انتزاعی‌تر دست پیدا می‌کند (مضامین سازمان‌دهنده)؛ در قدم سوم این مضامین عالی در قالب استعاره‌های اساسی گنجانده شده و به صورت مضامین حاکم بر کل متن درمی‌آیند (مضامین فراگیر)؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته‌ه‌ریک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود (Attride-Stirling, 2001: 388) (شکل ۱)

در این مرحله می‌توان از شکل، نمودار، جدول، نقشه‌های ذهنی و یا نوشتن نام هر کد همراه با توضیح خلاصه‌ای از آن روی کاغذی جداگانه و قرار دادن آن در ستون مضمون مرتبط، برای مرتب کردن کدهای مختلف در قالب مضامین بهره گرفت. (مهری و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۳) برخلاف روش قالب مضامین، شبکه‌های مضامین به صورت گرافیکی و شبیه تارنما

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمعی‌نسب) ۵۹۷

نشان داده می‌شوند تا تصور وجود هرگونه سلسله‌مراتب در میان آنها از بین برود، باعث شناوری مضامین شود و بر وابستگی و ارتباط متقابل میان شبکه تأکید شود. در این نوع تحلیل، سعی بر این است که از مضامین پایه‌ای که آشکار و مصرح‌اند به‌سوی مضامین انتزاعی‌تر و کلی‌تر حرکت شود تا به مضمون (مضامین) اصلی متن دست پیدا کنیم (Attride-Stirling, 2001: 388).

نکته مهم و جالب در شبکه مضامین این است که با توجه به پیچیدگی داده‌ها و هدف تحلیل، ممکن است از مجموعه متون، چند مضمون فراگیر استخراج شود؛ با این حال تعداد مضامین فراگیر، از تعداد مضامین سازمان‌دهنده و مضامین پایه کم‌تر خواهد بود. هر مضمون فراگیر، هسته و کانون شبکه‌ای مضمونی را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین، ممکن است تحلیل به چندین شبکه مضامین منجر شود (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۰).

تحلیل شبکه مضمونی را می‌توان به‌طور کلی به سه بخش اصلی تقسیم کرد: اول تجزیه متن، دوم اکتشاف متن و سوم یکپارچه کردن اکتشاف‌ها (Attride-Stirling, 2001: 390) (درخشه، افتخاری و ردادی، ۱۳۹۴: ۵۷-۵۱).

در این مطالعه به‌منظور کشف منظومه فکری مقام معظم رهبری^{مدظله} در موضوع مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم اقتصادی، مراحل زیر انجام گرفته است:

۱. استخراج بیانات و نقل‌قول‌های سال ۱۳۸۵ به بعد رهبر معظم انقلاب در موضوع مدنظر این پژوهش با کلیدواژه‌هایی نظیر تحریم، دشمن و محاصره اقتصادی و ... و جمع‌آوری و دسته‌بندی آنها،

۲. مطالعه بیانات و نقل‌قول‌ها و استخراج مضامین پایه‌ای،

۳. مطالعه مجدد و خلاصه کردن مضامین پایه‌ای و رسیدن به مضامین سازمان‌دهنده

و فراگیر،

۴. کشف، ترسیم و توصیف شبکه مضامین از طریق ارتباط دادن مضامین پایه‌ای،

سازمان‌دهنده و فراگیر با یکدیگر.

درخصوص روش اعتبارسنجی، روایی و پایایی تحلیل مضمون باید اظهار کرد پژوهشگرانی که از تحقیق کیفی در تحقیقات خود استفاده کرده‌اند، معتقدند با توجه به ویژگی‌های روش تحقیق کیفی، باید از واژه «اعتبار» به «جای قابلیت اتکا» استفاده کرد. به نظر آنها اگر یک تحقیق کیفی چنین ویژگی‌هایی داشته باشد، از صحت و درستی برخوردار است. بی (bebi) در این مورد تأکید می‌کند در تحقیقات کیفی بهتر است از اعتبار و روایی که به دقت شاخص‌های اندازه‌گیری بازمی‌گردد، به جای قابلیت اتکا که به معنای تکرارپذیری در آزمون مجدد است و بیشتر در تحقیقات کمی کاربرد دارد، استفاده شود. روش اعتبارسنجی این پژوهش «روایی تفسیری» بوده است و با ارائه و بازخورد نتایج پژوهش به صاحب‌نظران و پژوهشگران تأیید نهایی آن اعمال می‌شود (مهری، یزدخواستی و پناهی، ۱۳۹۳: ۸۳).

برای سنجش روایی تحقیق حاضر علاوه بر اینکه مضمون‌های فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه‌ای با مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق و منبع مورد بررسی انتخاب شده، نظریات و رهنمون‌های گروهی از نخبگان و پژوهشگران نیز در این خصوص لحاظ شده است. شایان ذکر است از آنجاکه متن بیانات مقام معظم رهبری^{حفظه‌الله} در این زمینه چندان گسترده نبوده و به تبع آن تعداد کدگذاری‌ها فراوان نبوده است، بنابراین نیازی به استفاده از روش هولستی (Holistic Approach) برای سنجش پایایی یا قابلیت اعتماد در بین کدگذاران و پژوهشگران مستقل، احساس نشده است.

۵. نتایج پژوهش

۱-۵. راهکارهای مقابله با تحریم‌ها

در راستای تأمین، حفظ و ارتقا دو اصل استقلال اقتصادی و عزت اسلامی، با مراجعه به مضامین موجود در بیانات رهبر معظم انقلاب^{مدظله} درخصوص موضوع پژوهش؛ ضمن بیان نحوه مقابله با تحریم‌ها و مصون‌سازی اقتصاد کشور در مقابل آنها؛ منظومه و الگویی اسلامی - ایرانی برای شکستن محاصره اقتصادی استخراج شد.

درنهایت براساس روش تحلیل کیفی «تحلیل مضمون»، از مجموع بیانات رهبر معظم انقلاب^{مدظله} در سال‌های ۱۳۸۵ به بعد، ۶۲ نقل قول استخراج شد. سپس عملیات کدگذاری اولیه روی این نقل قول‌ها صورت گرفت و در ادامه پس از مطالعه و بررسی دقیق آنها و دسته‌بندی مفاهیم مشترک حاصل از هرکدام، ۹۶ مضمون پایه‌ای به دست آمد. سپس هر دسته از این مضامین پایه‌ای ذیل یک عنوان کلی‌تر و انتزاعی‌تر قرار گرفت و ۳۸ مضمون سازمان‌دهنده از آنها حاصل شد. در انتها براساس یک طبقه‌بندی منطقی، آن مضامین سازمان‌دهنده؛ دسته‌بندی محتوایی و در قالب ۳ مضمون فراگیر «اهداف»، «راهکارهای مقابله» و «آثار مقابله» ارائه شد که در جدول ۱ نمایش داده شده‌اند.

جدول ۱. مضامین استخراج شده از بیانات رهبر معظم انقلاب پیرامون تحریم

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱۰	دشمن آنجا از تحریم مأیوس می‌شود و سلاح تحریم را لغو می‌پندارد که ما در آن حوزه تحرک و پیشرفت بکنیم و نیازمان را از دشمن قطع بکنیم. ۱۳۹۳/۲/۱۰	ضرورت حرکت و پیشرفت در بخش‌های مختلف در شرایط تحریم	
۱۱	تحریم برای کشور ما به یک معنا فرصت است. ۱۳۹۴/۱/۱	تحریم یک فرصت هست	راهکارهای
۱۲	برنامه‌های اقتصادی باید براساس و بر فرض ماندن تحریم‌ها ریخته شود. ۱۳۹۳/۴/۱۶	برنامه‌ریزی با فرض ماندن تحریم‌ها	مقابله با تحریم
۱۳	بخشی از مشکلات کشور حدود ۴۰ درصد مربوط به تحریم‌هاست ولی بقیه‌اش مربوط به ضعف مدیریت ماست. ۱۳۹۴/۱۰/۳۰	بیشتر مشکلات ناشی از ضعف مدیریت است نه تحریم‌ها	
۱۴	عمل به دستورات اسلام راه نجات از مشکلات و گرفتاری‌های ملت‌ها امت اسلام است. ۱۳۸۷/۲/۱۵	مراجعه به اسلام و عمل به دستورات آن	

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱۵	عامل ایمان به خدا نجات‌دهنده از تحریم‌هاست. ۱۳۹۲/۸/۲۹		ایمان به خدا و کمک
۱۶	مقابله با مشکلات در شرایط تحریم با کمک و هدایت خواستن از خدای متعال شدنی است. ۱۳۹۴/۲/۹		خواستن از او
۱۷	برای پیشرفت حقیقی در شرایط تحریم باید خصوصیات انقلابی‌مان، حرکت جهادی‌مان، عزت و هویت ملی‌مان را حفظ کنیم و در هاضمه خطرناک فرهنگی و اقتصادی جهانی هضم نشویم. ۱۳۹۴/۱۲/۲۰		حفظ خصوصیات انقلابی، عزت و هویت ملی خود
۱۸	رویکرد جهادی برای مقابله با تحریم لازم است. ۱۳۹۰/۵/۲۶		
۱۹	پشتکار و جدیت باعث رهایی از مشکلات و وابستگی و تحریم اقتصادی می‌شود. ۱۳۸۷/۲/۱۵		
۲۰	برای مقابله با تحریم‌ها باید همت مضاعف داشت. ۱۳۹۰/۱/۱		مقابله با رویکردی
۲۱	راه مقابله با دشمن و استحکام ساختار اقتصادی کشور، همت مضاعف است. ۱۳۹۳/۱۱/۱۹		جهادی، عزمی راسخ و همتی مضاعف
۲۲	مقابله با مشکلات در شرایط تحریم با همت شدنی است. ۱۳۹۴/۲/۹		
۲۳	راه شکوفایی اقتصاد در شرایط تحریم داشتن عزم راسخ و دست به دست هم دادن ملت با یکدیگر است. ۱۳۹۳/۱/۱		
۲۴	برای مقابله با تحریم باید مقاومت مدبرانه کرد. ۱۳۹۱/۵/۳		مقاومت مدبرانه،
۲۵	با مقاومت مدبرانه نه تنها این حربه کند خواهد شد بلکه در آینده هم امکان تکرار مجدد وجود نخواهد داشت. ۱۳۹۱/۵/۳		هوشمندانه، فعال و به هنگام

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۰۱

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۲۶	در برابر تحریم‌ها باید هوشمندانه برخورد کرد. ۱۳۹۰/۱/۱		
۲۷	اگر ما در شرایط تحریم، درست و با تدبیر عمل کنیم، تحریم بی‌اثر می‌شود. ۱۳۹۴/۱/۱		
۲۸	تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال و سریع و به هنگام برای مقابله با تهدیدات. ۱۳۹۲/۱۱/۳۰		
۲۹	اسراف و ولنگاری و سایر ویژگی‌های منفی ما باعث طمع دشمن به تحریم می‌شود. ۱۳۸۶/۷/۲۱		
۳۰	برای بی‌اثر کردن تحریم‌ها باید دنیاطلبی و غفلت‌اشرافیگری و سایر خصلت‌های بد را کنار گذاشت. ۱۳۹۱/۳/۱۴	کنار گذاشتن و مبارزه با	کنار گذاشتن و مبارزه با
۳۱	بی‌انگیزگی، ناامیدی، بی‌حالی، بی‌نشاطی، تبلی، دشمنان درونی ما هستند. برای پیشرفت باید بر این دشمنان هم غلبه کرد. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹	خصلت‌های منفی درونی	خصلت‌های منفی درونی
۳۲	کنار گذاشتن تبلی برای پیشرفت لازم است. ۱۳۹۱/۵/۳		
۳۳	برای رهایی از مشکلات دوران تحریم و محاصره اقتصادی باید اعتماد و امیدمان را از دشمن قطع کنیم. ۱۳۹۳/۱/۱		
۳۴	راه غلبه بر مشکلات و فشارها در شرایط تحریم این است که به‌دست و تصمیم بیگانه امید نداشت. ۱۳۹۴/۱۰/۳۰	قطع امید و نیاز از دشمنان	قطع امید و نیاز از دشمنان
۳۵	دشمن آنجا از تحریم مأیوس می‌شود و سلاح تحریم را لغو می‌پندارد که ما در آن حوزه تحرک و پیشرفت بکنیم و نیازمان را از دشمن قطع بکنیم. ۱۳۹۳/۲/۱۰		
۳۶	شناسایی ظرفیت‌های کشور و رصد برنامه‌های دشمن و استفاده از آنها جهت اقدامات آفندی و پدافندی مناسب در شرایط تحریم. ۱۳۹۲/۱۱/۳۰	آگاهی از ظرفیت‌های کشور و برنامه‌های دشمن	آگاهی از ظرفیت‌های کشور و برنامه‌های دشمن

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۳۷	برای مقابله با دشمن در شرایط تحریم باید از ظرفیت‌های درونی کشور آگاهی داشت و همچنین دشمنان را شناخت و از برنامه‌هایشان مطلع بود. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹		
۳۸	برای مقابله با تحریم‌ها و دشمنی‌ها و فشارها باید کشور را قوی کرد و از تمام ظرفیت‌های کشور در داخل و خارج استفاده کرد. ۱۳۹۳/۶/۱۳		
۳۹	برای مقابله با دشمن باید جبهه‌ی دشمن را بشناسیم، شیوه‌های دشمنی‌اش را هم بشناسیم. ۱۳۹۵/۳/۶		
۴۰	برای مقابله با دشمن باید جبهه دشمن را بشناسیم، شیوه‌های دشمنی‌اش را هم بشناسیم. ۱۳۹۵/۳/۱۴		
۴۱	برای مقابله با دشمن باید تا آنجا که می‌توانیم توانمندی‌ها را افزایش بدهیم. ۱۳۹۵/۳/۲۵		
۴۲	سیاست‌های اقتصاد مقاومتی توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا را دارد. ۱۳۹۲/۱۲/۲۰		
۴۳	تحریم را باید با مجاهدت در باب اقتصاد مقاومتی خنثی کرد. ۱۳۹۳/۴/۱۶		
۴۴	اقتصاد مقاومتی هم برای شرایط تحریم هست و هم برای شرایط غیر تحریم. ۱۳۹۳/۱۱/۲۹	اقتصاد مقاومتی	
۴۵	رفع مشکلات کشور و بهبود معیشت مردم در شرایط تحریم جز با پیگیری همه‌جانبه اقتصاد مقاومتی میسر نخواهد شد. ۱۳۹۴/۷/۲۹		
۴۶	راه غلبه بر مشکلات اقتصادی کشور، عمل به اقتصاد مقاومتی است. ۱۳۹۴/۱۰/۳۰		

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۰۳

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۴۷	راه‌حل مشکلات در شرایط تحریم عمل به اقتصاد مقاومتی است. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹		
۴۸	حضور آحاد مردم در صحنه می‌تواند مانع تحریم‌ها شود. ۱۳۸۶/۱/۱		
۴۹	عامل اصلی پیروزی، در صحنه بودن مردم است. ۱۳۸۹/۶/۲۵	حضور آحاد مردم در صحنه اقتصاد کشور	
۵۰	مردم مؤمن در برابر اقدامات دشمنان کوتاه نمی‌آیند. ۱۳۹۱/۷/۱۹	(مردمی کردن اقتصاد)	
۵۱	حضور مردم در صحنه می‌تواند اقدامات آنها را بی‌اثر کند. ۱۳۹۱/۷/۱۹		
۵۲	ضرورت دست به دست دادن و کمک همه مردم و مسئولین به یکدیگر برای مقابله با تحریم‌ها. ۱۳۹۱/۴/۷		
۵۳	پیشرفت اقتصادی و مقابله با مشکلات دوران تحریم مستلزم تلاش و همکاری همه مردم و مسئولین با هم است. ۱۳۹۶/۳/۲۲	همکاری مردم و مسئولین با یکدیگر	
۵۴	دست به دست هم دادن همه ملت باعث رهایی از مشکلات و وابستگی و تحریم اقتصادی می‌شود. ۱۳۸۷/۲/۱۵		
۵۵	ملت ایران پیشرفت اقتصادی توأم با ذلت در مقابل دشمن را نمی‌خواهد بلکه سعی می‌کند نیروهای درونی خود را فعال کند، با قدرت و شجاعت از منطقه خطر عبور کند و پیشرفت کند. ۱۳۹۱/۱۱/۲۸		
۵۶	ضرورت اعتماد و اتکا کامل به نیروی داخلی جهت غلبه بر تحریم‌ها. ۱۳۹۲/۱۱/۲۸	اعتماد و اتکا بر نیروهای داخلی کشور	
۵۷	راه مقابله با دشمن و استحکام ساختار اقتصادی کشور، مراجعه به درون کشور و ملت و نیروهای داخلی کشور است. ۱۳۹۳/۱۱/۱۹		

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۵۸	مقابله با مشکلات در شرایط تحریم با استفاده از تیروهای داخلی شدنی است. ۱۳۹۴/۲/۹		
۵۹	برای پیشرفت حقیقی در شرایط تحریم باید پیشرفت خودمان را بر پایه‌های محکم داخلی بنا کنیم. ۱۳۹۴/۱۲/۲۰		
۶۰	در کالاهایی که تحریم می‌شویم می‌توانیم و باید روی پای خود بایستیم و آن را در داخل تولید کنیم. ۱۳۹۰/۱/۱		
۶۱	استحکام بخشیدن به ساختار داخلی اقتصاد کشور موجب مصون‌سازی کشور در مقابل فشارها و تحریم‌ها می‌شود. ۱۳۹۲/۱۲/۲۰		
۶۲	باید کشور و اقتصاد آن را جوری ساخت و مستحکم کرد که از تحریم و اخم دشمنان دچار آسیب نشود. ۱۳۹۳/۱۰/۱۷		
۶۳	راه غلبه بر مشکلات در دوران تحریم این است که اقتصاد کشور را قوی کرد به طوری که در مقابل تکانه‌ها محکم بایستد و تاثیر نپذیرد. ۱۳۹۴/۱۰/۳۰		
۶۴	اقتصاد کشور را باید طوری مستحکم کرد که در مقابل فشارها پیشرفت آن متوقف نشود. ۱۳۹۴/۱۲/۲۰	مدیریت، اصلاح و	
۶۵	راه حل مشکلات در شرایط تحریم این است که ما کاری کنیم که اقتصاد، قوی، مقاوم و پایدار بشود. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹	مستحکم کردن زیرساخت‌های اقتصادی کشور	
۶۶	قوی کردن اقتصاد باعث مأیوس شدن دشمنان از تحریم کردن و فشار آوردن می‌شود. ۱۳۹۲/۱۲/۲۰		
۶۷	اگر دلایل و عوامل اصلی اسبب دیدگی اقتصاد ما در شرایط تحریم را اصلاح کنیم، تحریم‌ها بی‌اثر و یا کم‌اثر می‌شود. ۱۳۹۳/۱۲/۲۱		
۶۸	دو علت اصلی اسبب دیدن ما از تحریم یکی وابستگی به نفت و دیگری دولتی بودن اقتصاد ایران است. ۱۳۹۳/۱۲/۲۱		
۶۹	راه‌حل مشکلات این است که وابستگی خود را از		

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۰۵

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۷۰	نفت به تدریج کم و در نهایت جدا کنیم. ۱۳۹۵/۱۰/۱۹	برنامه‌ریزی درست باعث رهایی از مشکلات و وابستگی و تحریم اقتصادی می‌شود. ۱۳۸۷/۲/۱۵	
۷۱	برای مقابله با تحریم‌ها باید زیرساخت‌های اقتصادی را مهیا و تقویت کرد. ۱۳۹۲/۱/۱		
۷۲	ضرورت وابسته نبودن به یک نقطه و صنعت خاص مثل نفت در شرایط تحریم. ۱۳۹۲/۱/۱	حرکت به سمت اقتصاد چندمحصولی	
۷۳	پیشرفت علمی و پیوند دادن علم و صنعت و کشاورزی باعث بی‌اثر شدن تحریم‌ها می‌شود. ۱۳۹۳/۴/۱۱		
۷۴	تأسیس و راه‌اندازی شرکت‌های دانش بنیان یکی از اساسی‌ترین کارها در راهبرد اقتصاد مقاومتی است. ۱۳۹۳/۴/۱۱	پیشرفت علمی و تقویت شرکت‌های دانش بنیان	
۷۵	اهتمام به رونق دادن کارآفرینی یکی از اصول اقتصاد مقاومتی است. ۱۳۸۹/۶/۱۶		
۷۶	تقویت زمینه تولید و مصرف تولیدات ملی باید صورت بگیرد. ۱۳۸۹/۵/۲۷	تقویت تولیدات ملی و مصرف آنها	
۷۷	تقویت تولید ملی یکی از راهبردهای اصلی سیاست اقتصاد مقاومتی است. ۱۳۹۴/۷/۲۹		
۷۸	مدیریت واردات باید صورت بگیرد. ۱۳۸۹/۵/۲۷		
۷۹	پس از رفع تحریم‌ها باید مراقب حوزه واردات بود که به سمت واردات بی‌رویه نرود. ۱۳۹۴/۷/۲۹	مدیریت واردات	
۸۰	ضرورت حمایت از بنگاه‌هایی که در تحریم صدمه دیده‌اند. ۱۳۹۰/۵/۲۶	حمایت از بنگاه‌های آسیب دیده از تحریم	
۸۱	اگر بنای بر تحریم مجدد و ادامه یافتن مسیر تحریم توسط دشمنان باشد، در آینده این ملت ایران است که آنها را تحریم خواهد کرد. ۱۳۹۳/۱۱/۲۹	تحریم کردن دشمنان	
۸۲	با مقاومت مدبرانه نه تنها این حربه کند خواهد شد بلکه در آینده هم امکان تکرار مجدد وجود نخواهد داشت. ۱۳۹۱/۵/۳	ابراز و نشان دادن آثار مقاومت به جهانیان	

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۸۳	عقب نشینی نکردن و پیشرفت ایران در شرایط تحریم باعث می‌شود هیبت غرب و تهدیدهایش در فضای بین‌المللی شکسته شود. ۱۳۹۰/۱۱/۱۴		
۸۴	ضرورت همکاری گسترده کشورهای مستقل در قالب جنبش عدم تعهد جهت بی‌اثر کردن فشار و تحریم‌های کشورهای زورگو. ۱۳۹۱/۶/۱۱	همکاری کشورهای مستقل با بکدیگر	
۸۵	نحریم از جهت بیشتر کردن همت و تلاش ما به نفع ماست. ۱۳۸۶/۱/۱		آثار مقابله با تحریم
۸۶	این تحریم‌ها برای ما تبدیل به یک فرصت شد و توانستیم تلاش و پیشرفت‌مان را مضاعف کنیم. ۱۳۸۷/۲/۱۱	بیشتر شدن همت و تلاش مردم و مسئولین	
۸۷	تحریم‌ها نه تنها ما را قلع نکرد بلکه همت ما را بیشتر و اطمینان ما را به توانایی داخلی ملت ما راسخ‌تر کرد. ۱۳۹۱/۶/۹		
۸۸	تحریم‌ها برخلاف تفکر دشمنان باعث بازداشته شدن ما از مسیر پیشرفت نشده است. ۱۳۸۶/۱/۱		
۸۹	ما در دوران تحریم با وجود محرومیت‌ها پیشرفت داشتیم در حوزه‌های مختلف. ۱۳۹۰/۵/۱۶		
۹۰	پیشرفت بیشتر در شرایط تحریم با اعتماد و اعتقاد به کمک الهی و داشتن عزم راسخ و اتکا و باور به استعدادهای درونی خود افراد. ۱۳۹۳/۲/۱۰	ادامه یافتن و افزایش پیشرفت‌های کشور	
۹۱	ما در شرایط تحریم و مشکلات در این همه سال نه تنها عقب نماندیم بلکه در حوزه‌های مختلف پیشرفت‌های قابل توجهی داشتیم. ۱۳۹۳/۳/۱۴		
۹۲	تحریم‌ها موجب شد که ما روی پای خود بایستیم و آنچه که به ما نمی‌دهند را بهتر و کم هزینه‌ترش را تولید کنیم. ۱۳۸۹/۱۱/۱۹	روی پای خود ایستادن و اتکا به خود	

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۹۳	یکی از برکات تحریم‌ها این بود که به ما نشان داد که باید به نیروهای خود متکی باشیم و از آنها استفاده کنیم. ۱۳۹۴/۱/۱		
۹۴	تحریم‌ها نه تنها ما را قلیج نکرد بلکه همت ما را بیشتر و اطمینان ما را به توانایی داخلی ملت ما راسخ‌تر کرد. ۱۳۹۱/۶/۹		
۹۵	عقب‌نشینی نکردن و پیشرفت ایران در شرایط تحریم باعث می‌شود هیبت غرب و تهدیدهایش در فضای بین‌المللی شکسته شود. ۱۳۹۰/۱۱/۱۴	شکستن هیبت غرب و تهدیدهای آنها در فضای بین‌المللی	
۹۶	عقب‌نشینی نکردن و پیشرفت ایران در شرایط تحریم باعث می‌شود عزت و قدرت ملت ایران در چشم ملت‌های منطقه زیاده‌تر شود. ۱۳۹۰/۱۱/۱۱	زیاد شدن عزت و قدرت ملت ایران در چشم ملت‌های منطقه	

مضمون فراگیر نخست یعنی «اهداف تحریم» در بخش مبانی نظری پژوهش اشاره شد و دو مضمون فراگیر بعدی یعنی «راهکارهای مقابله با تحریم» و «آثار مقابله با تحریم» در ادامه توضیح داده می‌شوند.

نکته اول در بحث مقابله با تحریم‌ها توجه به این است که برای حفظ استقلال اقتصادی و تأمین عزت مسلمانان تمام بخش‌های موجود در کشور باید فعال شوند و در شرایط تحریم کار کنند و تحرک داشته باشند؛ زیرا صرف این حرکت در شرایط تحریم باعث ناامیدی دشمن از اهدافش می‌شود.

نکته دوم اینکه باید از فرصتی که بحث تحریم در اختیار قرار داده است به بهترین شکل استفاده شود؛ بنابراین باید تهدیدهای حاصل از آن، به فرصتی مناسب برای پیشرفت کشور تبدیل شود. با این عمل دشمن در این جنگ تمام‌عیار اقتصادی خلع سلاح و تحریم‌ها به‌عنوان پلی برای پیشرفت نظام اسلامی می‌شود.

نکته نهایی که باید به‌عنوان مقدمه بحث آتی به آن اشاره کرد این است که همه مسئولان و آحاد مردم باید بدانند و در نظر داشته باشند که عمده مشکلات کشور ناشی از تحریم‌ها نیست، بلکه مشکلات اصلی و عدیده موجود در بخش‌های مختلف کشور ناشی از ضعف در مدیریت کشور است. البته اشاره به این نکته لازم است که مسئولان نیز باید با این ذهنیت برای کشور برنامه‌ریزی کنند که تمام تحریم‌ها ثابت و پابرجا خواهند ماند؛ زیرا در غیر این صورت دچار آفت سطحی‌نگری و نگاه کوتاه‌مدت به مسائل می‌شوند؛ در صورتی که هدف اصلی و اولیه باید این باشد که کشور و جامعه برای همیشه نسبت به خسارت‌های ناشی از تحریم و دیگر مشکلات مصون بماند و در عین وجود تهدیدات فراوان و متفاوت، مسیر پیشرفت و تعالی خود را با سرعتی بیشتر و در عین حال توفقی کم‌تر طی کند.

حال با عنایت به اصل حرکت در شرایط تحریم که در بالا به آن اشاره شد، در این بخش مصادیق مختلف و در عین حال طبقه‌بندی‌شده‌ای از اقسام آن حرکت بیان می‌شود. به‌منظور بهتر شدن طبقه‌بندی فوق، راهکارهای مقابله با تحریم به دو حوزه راهکارهای فرهنگی و اجرایی تفکیک شده است. منظور از راهکارهای فرهنگی این است که در حوزه فرهنگ و تفکرات و در نهایت در بعد نظری، عملکرد فرد و جامعه چه تغییراتی اعم از اصلاح برخی از موارد موجود و یا ساخت موارد لازم غیرموجود نیاز است، لحاظ شود تا هدف اصلی که مقابله با تحریم‌هاست تحقق پیدا کند. منظور از حوزه دوم، یعنی راهکارهای اجرایی مقابله با تحریم این است که در حوزه اجرا و عمل به انجام چه فعالیت‌هایی نیاز است تا بتوان به‌واسطه آنها در مقابل تحریم‌ها مقاومت کرد.

۵-۱-۱. راهکارهای فرهنگی

۵-۱-۱-۱. مراجعه به اسلام و عمل به دستورات آن

تنها راه برون‌رفت از مشکلات و رسیدن به کمال و پیشرفت حقیقی در شأن نظام اسلامی،

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۰۹

مراجعه به اسلام است. تجربه سی‌وچند ساله انقلاب اسلامی ایرانی در حیات اجتماعی خود نشان داده هرجایی که بهتر به اسلام عمل شده موفقیت بیشتری به‌دست آمده است و اگر شکستی هم به‌وجود آمده در اثر عدم توجه به اصول و روش‌های اسلامی است.

۵-۱-۱-۲. ایمان به خدا و کمک خواستن از او

ایمان به خدا و کمک خواستن از او در همه حالات یکی از ویژگی‌های قابل توجه مسلمانان جهان است که می‌توانند از آن برای عبور از مشکلات استفاده کنند. از طرفی عدم درنظر گرفتن این عامل مهم در بحث مقابله با تحریم‌ها کشور را دچار مشکل می‌کند؛ زیرا مسئولان و آحاد جامعه را از درک ظرفیت عظیمی غافل می‌کند و موجب گرفتار شدن آنان در دام مشکلات می‌شود.

۵-۱-۱-۳. حفظ خصوصیات انقلابی، عزت و هویت ملی خود

در مواجهه با معضلات نباید از ویژگی‌ها ارزشی و ملی خود کوتاه آمد تا به اهداف مدنظر دست یافت، بلکه باید با حفظ خصوصیات انقلابی، عزت و هویت ملی خود در عرصه‌های مختلف به مقابله با مشکلات پرداخت.

۵-۱-۱-۴. مقابله با رویکردی جهادی، عزمی راسخ و همتی مضاعف

مقابله با تحریم باید مجاهدانه و توأم با عزم راسخ و همتی مضاعف باشد؛ زیرا با داشتن همت کوتاه و تلاش اندک نمی‌توان در مقابل این حجم گسترده از دشمنی‌ها ایستاد و مقهور شدن مقابله دشمن نتیجه این‌گونه تقابل خواهد بود.

۵-۱-۱-۵. مقاومت مدبرانه، هوشمندانه، فعال و بهنگام

مقابله با دشمن باید فعالانه و با آگاهی، هوشمندی و تدبیر کامل و در زمان مناسب باشد. مقابله با دشمن به حالت انفعالی و اطلاعات ناقص و با تأخیر زمانی زمین نبرد

را به نفع دشمن تغییر می‌دهد و امکان پیروزی نیروهای خودی را به شدت می‌کاهد.

۵-۱-۱-۶. کنار گذاشتن و مبارزه با خصلت‌های منفی درونی

یکی از موانع فرهنگی که می‌تواند کشور را در شرایط تحریم دچار مشکلاتی جدی کند، خصلت‌های منفی موجود در سبک زندگی آحاد مردم و مسئولان جامعه نظیر اسراف، تنبلی، بی‌انگیزگی، اشرافی‌گری، بی‌تحریکی و ... است که باید با این ویژگی‌های مبارزه و مقابله شود.

۵-۱-۱-۷. قطع امید و نیاز از دشمنان

مبنایی‌ترین راهکار در بحث مقابله با تحریم‌ها، قطع کامل امید از دشمنان است؛ زیرا تا زمانی که تفکر «امید به دشمن» در میان مردم و مسئولان جامعه وجود داشته باشد، از یک سو ظرفیت‌های پویای جامعه فرصت شکوفایی پیدا نمی‌کنند و از سوی دیگر نه تنها کشور در زمینه مقابله با تحریم‌ها پیشرفتی نمی‌کند، بلکه ممکن است دشمنان روزبه‌روز فشارهای خود بر کشور و همچنین ملت ما را افزایش دهند.

۵-۱-۱-۸. راهکارهای اجرایی

تحریم‌های اقتصادی مهم‌ترین حربه دشمنان برای ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران است. علت اهمیت این نوع از تحریم‌ها این است که آثار سوء آن به صورت مستقیم بر معیشت مردم وارد می‌شود؛ بنابراین بر مسئولان کشور واجب است با برنامه‌ریزی صحیح و واکنش به موقع آثار سوء این بخش بر زندگی مردم را به حداقل برسانند. برای فهم دقیق‌تر مطالب، راهکارهای اجرایی در زمینه مقابله با تحریم به دو بخش داخلی و بین‌المللی تقسیم شده که در ادامه بیان می‌شوند.

۵-۱-۲-۱. بخش داخلی

الف. آگاهی از ظرفیت‌های کشور و برنامه‌های دشمن

مسئولان و سیاست‌گذاران کشور برای مقابله مؤثر با اقدامات دشمن در جنگ اقتصادی باید به‌صورت جامع از تمام ظرفیت‌های داخلی کشور در حوزه اقتصاد و نیز از برنامه‌ریزی‌ها و تحرکات مجموعه دشمنان کشور و در رأس آنها کشور آمریکا که بنا به شواهد تاریخی و تجربی محوریت مبارزه با ایران را در این جنگ برعهده دارد، مطلع باشند.

ب. حضور حداکثری آحاد مردم در صحنه اقتصاد کشور (مردمی کردن اقتصاد)

هر فعالیتی برای اینکه دوام داشته باشد و بتواند به اهداف خود برسد، به پشتیبانی و حضور مستمر مردم نیاز دارد. بحث مقابله با تحریم‌ها هم از این قاعده مستثنا نیست. راهکار هم این است که ملت دست‌به‌دست هم بدهند و در عرصه‌های مختلف کشور به‌خصوص حوزه اقتصاد حضور حداکثری داشته باشند تا بتوانند کشور را از وابستگی اقتصادی نجات بدهند و فقط در این صورت است که تهدید به تحریم و محاصره اقتصادی دیگر معنا پیدا نخواهد کرد.

نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این است که مسئولان باید زمینه‌های لازم را برای حضور حداکثری مردم - به‌خصوص جوانان دارای دانش و توانایی لازم - به تعبیری مردمی شدن کامل اقتصاد در بخش‌های مختلف فراهم آورند تا مردم به‌سهولت بتوانند استعدادهای مختلف خود را برای شکوفایی عرصه‌های مختلف کشور به‌کار گیرند؛ زیرا با مردمی شدن اقتصاد با توجه به اعتقادات، روحیه مقاومت و اهداف بلندی که دارند در مقابل دشمنان می‌ایستند و هدف دشمنان از تحریم‌ها را که تسلیم شدن آنان است، به‌طور کامل باطل می‌سازند.

ج. همکاری مردم و مسئولان با یکدیگر

یکی از اقدامات مهمی که تأثیر شگرفی در پیشرفت یک کشور در حوزه‌های مختلف

دارد، همکاری آحاد مردم و مسئولان با یکدیگر است. مشکلات و تهدیدها نیز از جمله مسائلی است که هر کشوری خواه‌ناخواه با آن درگیر می‌شود. یکی از اقسام این مشکلات در کشور ما همین تحریم‌های اقتصادی وضع شده علیه کشور در طول سالیان متمادی است، بنابراین با توجه به نکته فوق، همکاری مردم و مسئولان با یکدیگر در سرعت بخشیدن به حل این مشکل بزرگ و پیچیده بسیار مفید خواهد بود.

د. اعتماد و اتکا بر نیروهای داخل کشور

یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین اقداماتی که می‌تواند اثر تحریم‌ها را خنثی کند، اتکا و اعتماد مسئولان به توانایی درون‌زای نیروهای داخلی است. علت تأثیرگذاری بیش از اندازه این عامل این است که با سرمایه‌گذاری مسئولان بر نیروهای داخلی، استعدادهای آنان به سرعت شکوفا و ظرفیت خارق‌العاده آنان آزاد می‌شود و همین امر هدف تحریم‌ها را که ساقط کردن کشور و ایجاد حس ناامیدی و تبدیل واژه می‌توانیم به واژه نمی‌توانیم در بین مردم بود را با شکست مواجه می‌کند. لازم به ذکر است که نقش نیروی داخلی جوان، فعال و توانمند به‌عنوان یک محور اساسی قابل تأکید است.

ه. مدیریت، اصلاح و مستحکم کردن زیرساخت‌های اقتصادی کشور

زیرساخت‌های کشور از نقاطی است که دشمن در شرایط تحریم تمرکز زیادی روی آن کرده است و به دلیل اهمیت ویژه‌ای که برای روند پیشرفت و توسعه کشور دارد، در شرایط جنگ، جایگاه ویژه‌ای برای طرف مقابل پیدا خواهند کرد. از این رو مدیریت این زیرساخت‌ها، اصلاح بخش‌های معیوب و تقویت و مستحکم کردن آنها نقشی حیاتی در مقابله با تحریم‌ها خواهد داشت.

و. حرکت به سمت اقتصاد چندمحصولی

مسئولان اقتصادی باید با برنامه‌ریزی صحیح و بلندمدت مانع اتکا کشور به یک بخش

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۱۳

و یا صنعت شوند و به‌عبارت‌دیگر اقتصاد کشور را از حالت اتکا به یک بخش و یا تک‌محصولی به مرحله اتکا به چند بخش متفاوت و یا چندمحصولی حرکت دهند؛ زیرا اگر کشوری به یک بخش خاص متکی باشد، دشمن آگاه از این موضوع در شرایط جنگ اقتصادی تمام نیروی خود را برای از بین بردن آن بخش به‌کار می‌گیرد و کشور را با مخاطره‌ای جدی روبه‌رو می‌کند. همچنان‌که در بحث اتکا و وابستگی به فروش نفت خام این‌چنین اتفاقی رخ داده است.

ز. پیشرفت علم و تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان

پیشرفت در تمام زمینه‌های علمی و تأکید فراوان بر تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان از عواملی‌اند که تأثیری بی‌بدیل و ممتازی در بی‌اثر کردن تحریم‌ها ایفا می‌کنند؛ زیرا از طرفی ظرفیت‌های نهفته در افراد جامعه به‌طور صحیح به‌کار گرفته می‌شود و از طرف دیگر حس خودباوری در میان آنان ایجاد می‌شود و درنهایت به تحقق استقلال اقتصادی منجر خواهد شد.

ح. تقویت تولیدات ملی و مصرف آنها

از ابعاد اصلی و مهم دو مقوله اقتصاد مقاومتی و جهاد اقتصادی، بحث تقویت تولیدات ملی و مصرف آنها در تمام حوزه‌هاست. این اهتمام به مصرف تولیدات داخلی علاوه بر اینکه باعث رونق امر تولید در داخل کشور می‌شود، روحیه عزت نفس در آحاد افراد جامعه را افزایش می‌دهد.

ط. مدیریت واردات

واردات یکی از مواردی است که عدم مدیریت جدی، صحیح و هدفمند آن باعث بروز خسارات سنگینی بر روند رشد کشور، صنایع و بخش‌های موجود در آن می‌شود. واردات بی‌حدومرز کالاهای مصرفی موجب می‌شود استعدادهای نهفته در افراد و

صنایع کشور آن‌طور که باید و شاید شکوفا نشود و اهدافی که تحریم‌ها به نیت آن وضع شده است بهتر و بیشتر تحقق پیدا کنند. همچنین عدم مدیریت جدی واردات ضمن تضعیف روند ساخت تولیدات داخلی، حرکت به سمت تحقق استقلال اقتصادی کشور که یکی از اهداف اصلی ما از مقابله با تحریم‌هاست را از بین می‌برد و کشور را روزبه‌روز در احتیاجاتش به دیگران وابسته می‌کند. این امر سرانجام موجب از دست رفتن ظرفیت عظیم نیروی توانمند داخلی می‌شود و قدرت خلاقیت و شکوفایی استعدادها را از آنان سلب می‌کند.

ی. حمایت از بنگاه‌های آسیب‌دیده از تحریم

از نکاتی که باعث می‌شود بخش‌های تولیدکننده و سرمایه‌گذار جامعه اطمینان، امید و جسارت بیشتری برای ورود به عرصه‌های مختلف تولیدی کشور پیدا کنند، این است که مسئولان کشور از بخش‌ها و یا بنگاه‌هایی که در اثر فعالیت در شرایط تحریم دچار آسیب و ضرر شده‌اند به‌طور ویژه‌ای حمایت کنند تا آنها به‌واسطه آن ضرر و آسیب وارد شده از ادامه فعالیت خود منصرف نشوند. البته باید به این نکته دقت کرد که این حمایت‌ها نباید به‌گونه‌ای بی‌رویه وضع شود که تنبلی بیش از حد صنایع کشور و همچنین عدم خطرپذیری صاحبان آنان را به‌وجود آورد.

ک. تحریم کردن دشمنان

اقدامات آفندی یا به بیانی عام‌تر، تهاجمی، از جمله اقداماتی هستند که همواره در جنگ‌های مختلف در کنار اقدامات پدافندی یا همان تدافعی مورد توجه مسئولان بوده‌اند. به‌کارگیری این اقدامات در شرایط جنگی با هدف وارد آوردن خسارت و درنهایت منصرف کردن طرف مقابل از ادامه دشمنی و پایان دادن به جنگ بوده است. در شرایط جنگ اقتصادی استفاده از این‌گونه اقدامات باید در دستور کار قرار گیرد. یکی از انواع مهم این اقدامات در شرایط فعلی کشور، استفاده از حربه تحریم متقابل دشمنان

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۱۵

در بخش‌ها و مایحتاج حساس اقتصادی کشورهایشان با هدف بالا بردن هزینه‌های تقابل برای آنان و انصرافشان از تلاش‌های خصمانه خود علیه کشور ایران است. با دقت در موارد مطرح شده می‌توان به روشنی دریافت که راهکارهای اجرایی فوق درحقیقت همان سیاست‌های «اقتصاد مقاومتی» است که از جانب مقام معظم رهبری برای اجرا به دولت ابلاغ شده‌اند؛ بنابراین در این بخش به‌عنوان جمع‌بندی می‌توان این‌طور بیان کرد که مهم‌ترین و اصلی‌ترین اقدامی که بارها از جانب آگاهان این امر، به‌خصوص رهبر معظم انقلاب بر اهمیت راهبردی و حیاتی آن در شرایط تحریم تأکید شده است، پیگیری تحقق همه‌جانبه مقوله اقتصاد مقاومتی در کشور است.

۵-۱-۳. بخش بین‌الملل

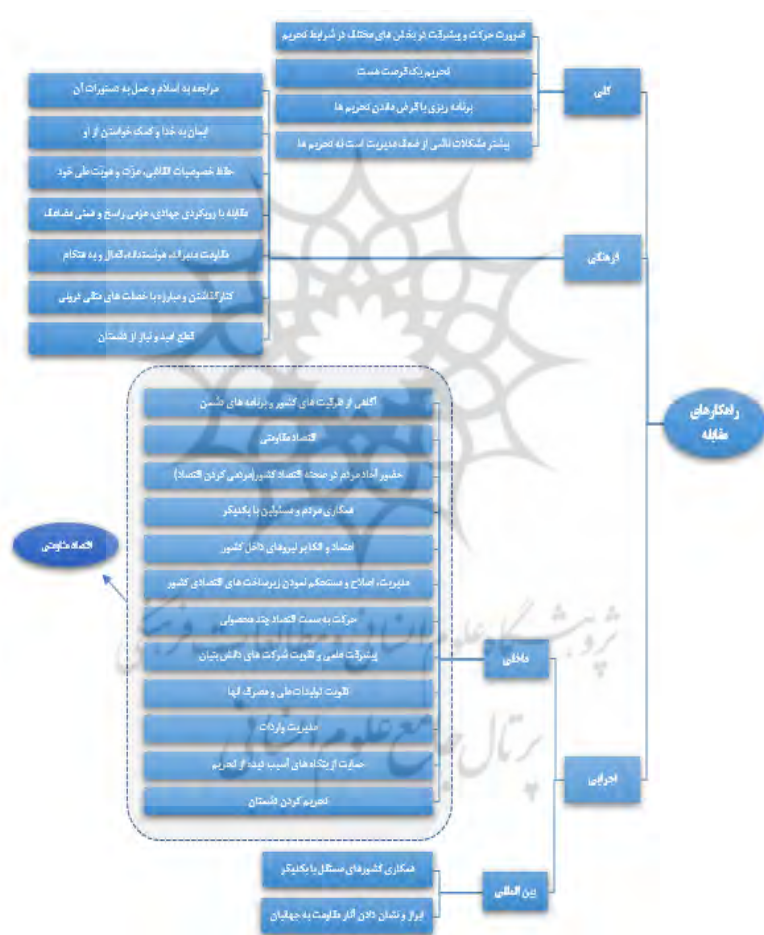
۵-۱-۳-۱. ابراز و نشان دادن آثار مقاومت به جهانیان

از عواملی که تأثیر شگرفی در عکس کردن سیاست‌ها و اهداف جبهه استکبار از وضع تحریم‌ها دارد، نشان دادن این قضیه به دنیاست که این تحریم‌های ظالمانه که با هدف ساقط شدن نظام جمهوری اسلامی ایران و دل‌سرد شدن نیروهای فعال آن وضع شده بود، نه تنها مؤثر واقع نشد، بلکه نظام اسلامی به‌رغم مشکلات فراوان، روزبه‌روز در زمینه‌های متعددی پیشرفت کرده و قله‌های علمی و عملی را یکی پس از دیگری فتح کرده است. از دیگر منافع این اقدام در سطح بین‌المللی شکسته شدن هیبت غرب و تهدیدهایش در اذهان مردم دنیا و انتشار پیام مقاومت و ایستادگی مقابل غرب و تحقق استقلال کشور در تمام زمینه‌هاست.

۵-۱-۳-۲. همکاری کشورهای مستقل با یکدیگر

حرکت گروهی یک عده با هدفی مشترک موجب دستیابی آسان‌تر و سریع‌تر آنان به اهداف مشترک می‌شود. درزمینه مقابله با تحریم‌های بین‌المللی نیز کشورهای تحریمی می‌توانند در این زمینه با هم همکاری داشته باشند. یکی از این جنبش‌ها، جنبش عدم

تعهد است که کشورهای زیادی را شامل می‌شود. از این راهبرد می‌توان به‌عنوان راهبرد برون‌گرایی یا ارتباط با دنیای بیرون از کشور برای مقابله با تحریم‌ها نام برد. از مجموع مطالبی که در این قسمت بیان شد می‌توان به الگویی اسلامی - ایرانی برای مقابله با تحریم‌ها تعبیر کرد، زیرا اولاً متناسب با اصول مکتبی ما و در راستای تحقق اهداف متعالی نظام اسلامی‌اند و ثانیاً بر پایه توانمندی‌های داخلی ما پایه‌ریزی شده‌اند.



شکل ۱. شبکه مضمونی راهکارهای مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم اقتصادی در اندیشه رهبر معظم انقلاب^{مدظله}

۵-۱-۳. آثار مقابله با تحریم

نکته کلی و مهمی که در این قسمت باید به آن اشاره کرد، روند تحقق سیاست‌های قدرت‌های غربی است. در دهه‌های اخیر، استکبار و حامیان آن هر سیاستی که برای ایران در نظر گرفته‌اند برخلاف تصورشان، یا به صورت معکوس نتیجه داده است یا تأثیرات به مراتب کم‌تری از آنچه مورد انتظار بود داشته است. حتی در برخی موارد آن مشکل‌گریبان خود آنها را گرفته است.

در بخش‌های قبل به این مطلب اشاره کردیم که یکی از مهم‌ترین اهداف اعمال تحریم‌ها ساقط کردن نظام جمهوری اسلامی ایران و وادار کردن آن به عقب‌نشینی و تسلیم بود. ولی به لطف الهی نه تنها نظام جمهوری اسلامی ساقط نشد، بلکه بنابر شواهد عینی، روزبه‌روز بر تحرک و پیشرفت بخش‌های مختلف کشور افزوده شده است.

از دیگر آثار مهم و غیرقابل‌انکار تحریم، افزایش همت و تلاش مردم و مسئولان کشور، استقلال و خوداتکایی ملت ایران در بخش‌های مختلف اقتصادی، شکستن هیبت غرب و تهدیدات آنها در فضای بین‌المللی و نیز افزایش روزافزون عزت و قدرت ملت ایران در چشم ملت‌های منطقه بوده است.

۶. جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

کشور ایران در دهه‌های اخیر با هجمه سنگین تحریم‌های اقتصادی مواجه و در واقع وارد جنگ تمام‌عیار اقتصادی شده است. اهداف دشمنان از این محاصره سنگین اقتصادی، ساقط کردن نظام برومند اسلامی و جلوگیری از بروز و ظهور استعدادها و فراوان ملت ایران است. هدف نهایی مقابله با تحریم‌ها حفظ اصول اساسی استقلال اقتصادی و عزت مسلمین در برابر کفار ذیل مفهوم بنیادین ولاء منفی است.

در پژوهش حاضر، با به‌کارگیری روش کیفی تحلیل مضمون بر بخشی از بیانات رهبر معظم انقلاب؛ منظومه راهکارهای مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط تحریم اقتصادی در اندیشه رهبر معظم انقلاب^{حفظه‌الله} استخراج شد. این راهکارها را می‌توان به

دو بخش کلی راهکارهای فرهنگی و راهکارهای اجرایی تقسیم کرد. راهکارهای فرهنگی عبارت‌اند از: قطع امید از دشمنان بین مردم و مسئولان، ایمان و اعتقاد به وجود ظرفیت‌های داخلی، امیدبخشی به مردم و ایجاد اطمینان در آنها، مقابله با همت‌های کوتاه و درک کمک‌های الهی در مسیر پیشرفت نظام اسلامی، مبارزه با روحیه تنبلی و کم‌کاری و مقابله با روحیه اسراف.

راهکارهای اجرایی نیز به دو بخش داخلی و بین‌المللی تقسیم می‌شوند. راهکارهای ناظر به بخش داخلی عبارت‌اند از: تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی که به حضور آحاد مردم در اقتصاد، تولید نقاط اتکا اقتصادی جدید، تقویت تولید ملی، مدیریت واردات، مدیریت زیرساخت‌ها کشور، سیاست‌های حمایتی و پیشرفت علمی و فناوریانه منجر می‌شود.

در واقع اقتصاد مقاومتی همچنان که از سیاست‌های کلی ابلاغی و محورهای آن مشخص است، یک تاکتیک کوتاه‌مدت انفعالی و تدافعی منبث از اقدامات خصمانه دشمن و عکس‌العمل واکنشی به آن نیست، بلکه با وجود دشمنی‌های روزافزون نظام سلطه، اقتصاد ایران با آغاز جهش و حرکت روبه پیشرفت، به پروژه و پروسه مقاوم‌سازی خود نیاز دارد، بنابراین اقتصاد مقاومتی، راهبردی کلان، بلندمدت و دائمی است که نتیجه آن مصون‌سازی اقتصاد کشور در برابر هرگونه تهدید یا شوک است.

در بخش بین‌الملل نیز راهکارهای به‌دست‌آمده عبارت‌اند از: ابراز آثار ناچیز تحریم‌های ظالمانه بر ایران در فضای جهانی و همکاری کشورهای تحریمی دنیا برای مقابله با تحریم‌ها. لازم به ذکر است که عمل به مجموعه راهکارهای فوق تضمین‌کننده تحقق دو اصل استقلال اقتصادی و عزت مسلمین به‌عنوان دو غایت اصلی جامعه اسلامی در حوزه تعاملات با دشمنان می‌باشد.

در بخش آثار مقاومت در برابر تحریم‌ها نیز فواید اتخاذ این رویکرد در مقابله با تحریم تبیین شده است. شکوفایی ظرفیت‌های نهفته داخلی، شکستن هیمنه استکبار در اذهان مردم دنیا، ایجاد حس نفرت از دشمن در درون مردم و عدم همراهی کشورهای

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۱۹

پیرو تحریم از کشورهای اصلی واضع تحریم از جمله این آثارند. نتیجه آنکه تمرکز به ظرفیت‌های داخلی به جای توجه به ظرفیت‌های بیرونی و تقویت درونی به عنوان مهم‌ترین رویکرد اقتصادی و فرهنگی باید مورد عنایت قرار گیرد؛ بنابراین در تدبیر اقتصادی ایران اسلامی نباید فراموش کرد که چه در سرمایه‌های عظیم انسانی و طبیعی، چه در اقلیم و آب‌و‌خاک و چه در نیازها، با وضعیتی بسیار متنوع مواجه‌ایم. تنوعی «ریسک‌زدا» و «فرصت‌ساز» که می‌تواند دست‌مایه و رکن مقاوم‌سازی و استحکام ساخت درونی نظام در برابر هرگونه تحریم و جنگ اقتصادی باشد.

تحقیقات بعدی در این زمینه می‌تواند با مبنا قرار دادن رویکرد ارائه شده و منظومه جامع به دست آمده در این مقاله که برگرفته از دیدگاه مقام معظم رهبری^{مدظله} است؛ به تحلیل اثر و ارائه راهکارهای جزئی‌تر و کاربردی‌تری در هر بخش بپردازند.

منابع

قرآن کریم.

- احمدی، حسین‌علی و سیدمظاهر صالحی (۱۳۸۳). «اصول اسلامی حاکم بر دیپلماسی با کفار»، ماهنامه مکتب اسلام، شماره ۸
- امینی، محمدحسین (۱۳۹۳). «روش‌های آفندی مقابله با تحریم؛ چگونه تحریم‌کنندگان را تحریم کنیم؟»، پایگاه مجازی رئیس‌جمهور ما.
- پیغامی، عادل (۱۳۹۳). درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی؛ تبیین نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه اقتصادی رهبر معظم انقلاب، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ سوم.
- پیغامی، عادل، مصطفی سمیعی‌نسب، یاسر سلیمانی و سعید سیدحسین‌زاده یزدی (۱۳۹۴). تحریم‌های اقتصادی ایران؛ مبانی، ابعاد و راهکارها، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
- تاجه‌بند، علیرضا و مجتبی حسینی (۱۳۹۵). جنگ اقتصادی؛ تبیین دینی - تمدنی دشمن‌شناسی اقتصادی، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، چاپ اول.
- طوسی، محمدبن‌حسن (۱۴۰۷ ق.). تهذیب الاحکام، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ج ۶.
- حسین‌پور، داوود و ، حمیدرضا محمدی سیاهبومی (۱۳۹۵). «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

- برای برون‌رفت از بحران»، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۶.
- درخشه، جلال، اصغر افتخاری و حسن ردادی (۱۳۹۴). «تحلیل مضمونی اعتماد در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، شماره ۳.
- رهبر، فرهاد، نبی‌الله دهقان، اله‌مراد سیف، یحیی آل اسحاق و محمد فرج‌الله‌زاده (۱۳۹۶). «الگوی پارادایمی مقابله با تحریم‌های اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران براساس گفت‌وگوهای رهبری»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، سال اول، شماره ۴.
- سجادپور، سیدمحمد (۱۳۹۱). «بررسی جایگاه اعمال سیاست تحریم‌های اقتصادی در مناسبات بین‌المللی»، دوره اقتصاد تحریم، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- سمیعی نسب، مصطفی (۱۳۹۳). «دیپلماسی اقتصادی؛ راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی»، فصلنامه آفاق و امنیت، دوره ۷، شماره ۲۵.
- سیف، اله مراد و محمد تولایی (۱۳۹۰). «تبارشناسی تهدید نرم اقتصادی»، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- شاهدی، غفار (۱۳۹۲). «روابط و مناسبات امت اسلامی در برخورد با سایر ملل و ادیان با تکیه بر سیره پیامبر اکرم (ص)»، معرفت، شماره ۱۸۵.
- شیخ صدوق (۳۸۱ ق.م) من لایحضره الفقیه، ج ۴.
- شیخ‌زاده، محمد، محمدسعید تسلیمی، حسن عابدی جعفری و ابوالحسن فقیهی (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین؛ روش ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، دوره ۵، شماره ۱۰.
- طغیانی، مهدی و مرتضی درخشان (۱۳۹۳). «تحلیل عوامل تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن»، نشریه راهبرد، شماره ۷۳.
- عابدی جعفری، حسن، محمدسعید تسلیمی، ابوالحسن فقیهی و محمد شیخ‌زاده (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره ۲.
- عابدینی، وحید (۱۳۸۶). «نگاهی به آثار و کارآمدی تحریم‌های اقتصادی»، مجله دیپلماسی ایرانی.
- عبدالملکی، حجت‌الله (۱۳۹۳). اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر سیاست‌ها و برنامه عمل، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق ع، چاپ اول.

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۲۱

عزتی، مرتضی، علی احمدی، قاسم انوری و محمدرضا اصغری هرندی (۱۳۹۴). «تأثیر اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در مقابله با تحریم‌های اقتصادی»، *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، دوره ۱۳، شماره ۶۱.

فرهادیان، فاطمه (۱۳۹۰). «جهاد اقتصادی از منظر قرآن و روایات»، *پیام زن*، شماره ۲۳۷.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۷). «ولاءها و ولایت‌ها»، تهران: انتشارات صدرا

ملاحسینی پورشکری، الهه و رضا ملاحسینی پور شکری (۱۳۹۶). «اقتصاد مقاومتی؛ راهکار مقابله با تحریم استکبار جهانی»، *پنجمین کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکارهای دانش‌بنیان*، بابلسر.

مهری، کریم، بهجت یزدخواستی و محمدحسین پناهی (۱۳۹۳). «سیاست‌گذاری قومی مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری: تحلیل تماتیک»، *دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم*، سال چهارم، شماره ۱۰.

میرزایی، افشین، سیدمحمدحسین صاحب فصول و علی اللهیاری (۱۳۹۴). *گزارش ناخوانده از سرانجام یک مسیر*، قم، مجد اسلام، مؤسسه شهید کاظمی.

میرزایی، خلیل (۱۳۹۵). *کیفی پژوهی؛ پژوهش، پژوهشگری و پژوهش‌نامه نویسی*، تهران، نشر فوزان، جلد دوم، چاپ اول.

نفیو، ریچارد (۱۳۹۷). *هنر تحریم‌ها؛ نگاهی از درون میدان*، ترجمه: گروه مترجمان، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس، ویرایش دوم.

The Holy Quran.

Attride-Stirling, J. (2001). *An Analytic Tool for Qualitative: Networks Thematic, Research.*

Ahmadi, H. A. and S. M. Salehi (2004). "Islamic principles governing diplomacy with infidels", *Journal of School of Islam* (8), (in persion).

Amini, M. H. (2014). "Offensive methods of countering sanctions; How to boycott the sanctioners?", *Website of Our President*, (in persion).

Abedini, V. (2007). "A look at the effects and effectiveness of economic sanctions", *Journal of Iranian Diplomacy*, (in persion).

Abdolmaleki, H. (2014). *Economic Strength; An Introduction to Policies and Action Plans*, Tehran, imam sadeq university publication, (in persion).

Braun, V. and V. Clarke (2006). "Using thematic analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2.

Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*, Sage.

Derakhshhe, J. Eftekhari, A. and H. Radadi (2015). "Thematic analysis of trust in Ayatollah

- Khamenei's thought. Contemporary Political Research*", Institute of Humanities and Cultural Studies (3), (in persion).
- Ezati, M., A. Ahmadi, Gh. Anvari and M. Asghari Harandi (2015). "The effect of implementing the general policies of the resistance economy in the face of economic sanctions", *Quarterly Journal of Strategic Defense Studies*, (61), (in persion).
- Farhadian, F. (2011). *Economic jihad from the perspective of Quran and narrations. Women's Message Magazine*, (237), (in persion).
- Hufbauer, Gary Clyde, J. Schott, Jeffrey, Ann Elliott, Kimberly and Oegg, Barbara, (2009). *Economic Sanctions Reconsidered*, Washington, D.C., Peterson Institute for International Economics.
- Hoseinpour, D. and H. Mohammadi (2016). "General Policies of Resistance Economics to Get Out of Crisis", *Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies*, Fourth year(16), (in persion).
- Mehri, K., yazdkhast, B. & Panahi, M.H. (2014). *Ethnic Policy Based on the Supreme Leader's Perspective: Thematic Analysis*, *Journal of Soft Power Studies*, fourth yaer(10), (in persion).
- Mirzaiee, A., S. M. H. Saheb Fosoul, and A. Allahiary (2015). *Unread Reports of the End of a Route*, Qom, Majd Islam Publication/Shahid Kazemi Institute, (in persion).
- Mirzaiee, Kh. (2016). *Qualitative Research; Qualitative research; Research, research and journal writing*, Tehran, Foujan Publication, V. 2, (in persion).
- Molla Hoseini Pour Shokri, E. and R. Molla Hoseini Pour Shokri (2017). *Economic Strength; A solution to the global arrogance embargo*, Fifth National Conference on Entrepreneurship and Management of Knowledge-Based Businesses, Babolsar.
- Nephew, R. (2018). *The Art of Sanctions; Take a look inside the field*, Tehran, Parliamentary Research Center, ed.2, (in persion).
- Peighami, A. (2014). *Discourse on resistance economics; Explaining the theory of resistance economics based on the economic thought of Imam khamenei*, Tehran, Imam Sadeq university Publication, (in persion).
- Peighami, A., M. Samiee Nasab, Y. Soleimani and S. Seyed Hosein zadeh Yazdi (2016). *Iran Economic Sanctions; Basics, Dimensions and Solutions*, Tehran, Imam Sadeq university publication, (in persion).
- Rahbar, F., N. Dehghan, A. Seif, Y. Al-e-eshagh and M. Farajollah Zadeh (2017). "Paradigm Model of Countering Economic Sanctions against the Islamic Republic of Iran Based on Imam's Discourse and Leadership", *Quarterly Journal of National Defense Strategic Management Studies*, first Year(4), (in persion).
- Sajjadpor, S. M. (2012). *Examining the status of economic sanctions policy in international relations*, *Sanctions Economics Course*, Imam sadeq University, (in persion).
- Samiee nasab, M. (2014). "Economic diplomacy; Strategies for Countering Economic Sanctions in a Resistance Economy System", *Afaq and Security Quarterly*, (25), (in persion).
- Seif, A. and M. Tavallaiee (2011). *Genealogy of soft economic threat*, Basij Studies and Research Institute, (in persion)
- Shahedi, Gh. (2013). "Relations and relations of the Islamic Ummah in dealing with other nations and religions based on the life of the Holy Prophet (PBUH)", *Journal of Knowledge*, (185), (in persion).
- Sheikh Sadough, (381). *Man La Yahzoroh-ol-faghih*, V.4, (in persion).

منظومه مصون‌سازی اقتصاد کشور در شرایط ... (علیرضا تاجه‌بند و مصطفی سمیعی‌نسب) ۶۲۳

Sheikhzadeh, M., M. S. Taslimi, H. Abedi Ja'fari and A. Faghihi (2011). "Theme analysis and theme network; A simple and efficient way to explain patterns in qualitative data", Journal of Strategic Management Thought, Fifth Year(2), (in persian).

Tajehband, A. and M. Hasani (2016). Economic war; religious-civilizational explanation of economic enmity, Student Basij Research Center of imam sadeq univ. publication, (in persian).

Tousi, M. H. (460). Tahzib-ol-Ahkam, V. 6, (in persian).

Toghiani, Mahdi and M. Derakhshan (2014). "Analysis of the factors affecting economic sanctions on Iran and strategies to deal with it", Journal of Strategy, (73), (in persian).

<https://www.britannica.com/topic/economic-warfare>

